МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА ФІНАНСОВИХ РИНКІВ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

на тему: Кредитний ризик комерційного банку та шляхи його мінімізації

Здобувача вищої освіти II рівня, II курсу, ФМДз-23-1 групи,
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,
освітня програма «Управління фінансовою та страховою діяльністю»
_____ Кривенди Яни Олександрівни
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник _____ Болдова Антоніна Андріївна, к.пед.н., доцент, доцент кафедри

Керівник освітньо-професійної програми _____ Чуницька Ірина Іванівна, д.е.н., професор
(підпис)

Допущено до захисту за рішенням кафедри фінансових ринків та технологій
протокол від «16» 01 2025 № 11

Завідувач кафедри _____ Береславська Олена Іванівна, д.е.н., професор

Ірпінь – 2025

Реєстрація № 2 11.02.2025р
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту
(до захисту, на доопрацювання) 03.02.2025р (підпис)
(дата)

Результат захисту 85 (добре)
(оцінка) 11.02.2025р (підпис)
(дата)

Голова комісії: (підпис) Терелавська О.І.
(ініціали, прізвище)

Члени комісії:
(підпис) Чуницька І.І.
(ініціали, прізвище)
(підпис) Онищко С.В.
(ініціали, прізвище)
(підпис) Пернарівський О.В.
(ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1.Доповідь	від 0 до 10	7		11.02.2025р. Береславська О.І. Чумичка І.І. Онишко С.В. Пернарівський О.В. Болдова А.А. Приймостка Л.О.
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	23		
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	8		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	43		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	85		

Оцінювання кваліфікаційної роботи науковим керівником - 42 балів.

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
85	B	4 (добре)	11.02.2025р.	Береславська О.І. Чумичка І.І. Онишко С.В. Пернарівський О.В. Приймостка Л.О.

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

Факультет фінансів та цифрових технологій
Кафедра фінансових ринків та технологій
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Освітня програма «Управління фінансовою та страховою діяльністю»

Затверджую
Завідувач кафедри фінансових ринків
та технологій
_____Олена БЕРЕСЛАВСЬКА
«12» грудня 2023

Завдання на кваліфікаційну роботу (проект)
здобувачу вищої освіти
Кривенди Яни Олександрівни

1.Тема випускної роботи: «Кредитний ризик комерційного банку та шляхи його мінімізації»
Затверджена наказом ректора від 26.12.2023 № 1732
2.Строк здачі закінченої роботи - 30.10 2024р.
3.Метою кваліфікаційної роботи є дослідження різних типів кредитних ризиків, огляд та аналіз існуючих підходів і методик для оцінки та управління кредитними ризиками, формулювання рекомендацій і стратегій для зменшення кредитного ризику на основі проведеного аналізу.
Об'єктом дослідження є оцінка кредитного ризику в процесі діяльності комерційного банку.
Предметом дослідження є теоретичні і практичні аспекти ідентифікації та оцінки кредитного ризику комерційного банку.
4.Вихідні дані до роботи - виступили наукові праці українських та зарубіжних учених із питань кредитного ризику комерційного банку, у сфері економічної теорії, економічного та фінансового аналізу, періодичні та монографічні видання, матеріали міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій, статистичні матеріали, закони та постанови НБУ, інші нормативно-правові акти, матеріали з мережі Internet.
5.Перелік графічного матеріалу Додаток А, Додаток Б, Додаток В, Додаток Г.
6. Зміст випускної кваліфікаційної роботи охоплює три основні розділи. Перший розділ присвячений загальним засадам кредитного ризику комерційного банку та включає розгляд економічної сутності кредитного ризику комерційного банку та його класифікацію, висвітлюються фактори та причини виникнення кредитного ризику у таких банках а також включає розгляд управління кредитним ризиком комерційного банку. Другий розділ

аналізує кредитний ризик комерційного банку. У ньому визначаються методи оцінювання кредитних ризиків банку, проводиться аналіз кредитного ризику комерційного банку (на прикладі АТ «Таскомбанк»), а також аналізується ефективність управління кредитною діяльностю комерційного банку (на прикладі АТ «Таскомбанк»). Третій розділ спрямований на виявлення шляхів та можливостей мінімізації кредитного ризику комерційного банку в Україні. Завершується робота практичними рекомендаціями щодо мінімізації кредитного ризику комерційного банку в нашій країні .

7. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної)роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1	2	3	4
1	Підготовка 100 % кваліфікаційної роботи та подання її на перевірку науковому керівнику	30.10.2024 р.	30.10.2024р
2	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника та подання її на повторну перевірку керівнику	15.11.2024 р.	15.11.2024 р.
3	Попередній захист кваліфікаційної роботи	16-30.12.2024 р.	22.12.2024 р.
4	Отримання відгуку наукового керівника кваліфікаційної роботи	11-16.12.2024 р.	16.12.2024 р.
5	Рецензування кваліфікаційної роботи	02-10.01.2025 р.	09.01.2025 р.
6	Надання кваліфікаційної роботи для перевірки на плагіат	18.11.2024 р.- 12.12.2024 р.	11.12.2024 р
7	ЗАХИСТ	11. 02.2025 р.	11.02.2025 р.

Дата видачі завдання 15.12.2023 р.

Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проекту) _____ (підпис) Болдова А.А. (прізвище, ініціали)

Гарант освітньо-професійної програми _____ (підпис) Чуницька І.І. (прізвище, ініціали)

Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____ (підпис) Кривенда Я.О. (прізвище, ініціали)

ВІДГУК

КЕРІВНИКА ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ НА ТЕМУ

«КРЕДИТНИЙ РИЗИК КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ ТА ШЛЯХИ ЙОГО МІНІМІЗАЦІЇ»

БОРИСЮК ЯНИ ОЛЕКСАНДРІВНИ

У сучасному конкурентному середовищі банки повинні не лише залучати нових клієнтів, але й забезпечувати якісне управління наявними кредитними портфелями, що допомагає зменшити ризики та збільшити прибутковість. Впровадження нових технологій, таких як аналіз великих даних та штучний інтелект, відкриває нові можливості для оцінки та управління кредитними ризиками.

У роботі визначено економічну сутність кредитного ризику комерційного банку та його класифікацію; розглянуто фактори та причини виникнення кредитного ризику комерційного банку; досліджено управління кредитним ризиком комерційного банку; визначено методи оцінювання кредитних ризиків банку; проведено аналіз кредитного ризику комерційного банку (на прикладі АТ «Таскомбанк») та аналіз ефективності управління кредитною діяльністю комерційного банку (на прикладі АТ «Таскомбанк»); визначено шляхи та можливості мінімізації кредитного ризику комерційного банку в Україні.

Тому дана робота носить і теоретичну і практичну цінність. Здобувачка виконувала дослідження згідно графіку. Робота виконана самостійно, в повному обсязі у відповідності до чинних вимог, рекомендується до захисту з оцінкою «добре».

Керівник випускної кваліфікаційної роботи _____ А. Болдова

Висновок кафедри про випускну кваліфікаційну роботу

Випускна кваліфікаційна робота після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри, № 10 від « 10 » грудня 2024 р. допущена/не допущена до захисту на екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри _____ О. Береславська

РЕЦЕНЗІЯ
на кваліфікаційну роботу (проєкт)
здобувача вищої освіти Державного податкового університету
Кривенди Яни Олександрівни
Кредитний ризик комерційного банку та шляхи його мінімізації.

Коротка характеристика та аналіз розділів роботи.

Зміст кваліфікаційної роботи ґрунтовно та в достатньому обсязі розкриває тему дослідження. У першому розділі роботи представлено теоретичні засади кредитного ризику комерційного банку. Зокрема, йдеться про економічну сутність кредитного ризику, представлено його класифікацію і причини виникнення. Також досліджено комплекс управлінських заходів, скерованих на виявлення і прогнозування ризиків кредитної діяльності. Це дозволяє зрозуміти принципи ефективного управління кредитним ризиком.

Другий розділ роботи присвячено аналізу кредитного ризику комерційного банку на практичному прикладі банку АТ «Таскомбанк». Тут представлено методи оцінювання кредитних ризиків банку та здійснено детальний аналіз кредитного ризику комерційного банку на прикладі АТ «Таскомбанк», також проаналізовано ефективність управління кредитною діяльністю, що дозволяє більш глибоко оцінити систему антикризового управління кредитними операціями банку АТ «Таскомбанк».

Третій розділ роботи досліджує шляхи та можливості мінімізації кредитного ризику комерційного банку. В цьому розділі досліджено способи мінімізації кредитного ризику та подано основні етапи оцінювання кредитного ризику. Розділ також містить обчислення кількісних значень кредитного ризику. Досліджено переваги автоматизації процесу кредитування. Окремої уваги заслуговують заходи для мінімізації кредитних ризиків з застосуванням діджиталізації. Актуальним є дослідження мінімізації кредитного ризику в умовах військових дій.

Загалом, висновки роботи є обґрунтованими та цілком відповідають поставленим у процесі дослідження завданням. Тому проведене дослідження можна охарактеризувати як ефективне та актуальне. Робота наводить чіткі й практичні рекомендації, які будуть корисними для банківських установ у контексті мінімізації кредитного ризику. Під час аналізу кваліфікаційної роботи значних недоліків не виявлено. Завдання виконані на досить високому рівні. Досліджено низку важливих аспектів теми, представлено теоретичні і практичні рекомендації.

Загальний висновок рецензента.

Кваліфікаційна робота студента Кривенди Я.О. повністю відповідає освітнім вимогам і рекомендується до захисту перед ДЕК, а її автор виявив фахове розуміння теми і здатність до аналізу та заслуговує на оцінку «добре».

Рецензент: Лісніченко Наталія Вікторівна Директор відділення «Київське №32» , АТ «Сенс Банк»

“23” січня 2025 р.

АНОТАЦІЯ

Кредитний ризик комерційного банку та шляхи його мінімізації

Дипломна робота присвячена дослідженню загальних засад та аналізу кредитного ризику комерційного банку, а також визначення перспективних шляхів та можливостей для мінімізації кредитного ризику комерційного банку в Україні. У роботі досліджуються різні типи кредитних ризиків, огляд та аналіз існуючих підходів і методик для оцінки та управління кредитними ризиками, формулювання рекомендацій і стратегій для зменшення кредитного ризику на основі проведеного аналізу.

У рамках дослідження було проведено аналіз законодавчих та нормативних актів, а також статистичних даних про кредитний ризик. На основі результатів аналізу розроблено рекомендації для покращення стану кредитного ризику комерційного банку в нашій країні.

Актуальність даної теми є корисною для фахівців у галузі економіки, фінансів, банківської діяльності. Вона може стати цінною основою для наукових досліджень студентів, аспірантів і науковців, які вивчають можливість мінімізації кредитного ризику у комерційних банках.

Випускна робота містить 76 сторінок, містить 22 таблиці, 10 рисунків, 4 додатки, список використаних джерел з 63 найменувань.

Ключові слова: кредитний ризик, банківська сфера, комерційний банк, кредитоспроможність, банківська діяльність; кредитний портфель.

Рік виконання випускної роботи: 2024.

Рік захисту роботи: 2025.

SUMMARY

CREDIT RISK OF A COMMERCIAL BANK AND WAYS TO MINIMIZATE IT

The thesis is devoted to the study of the general principles and analysis of credit risk of a commercial bank, as well as the identification of promising ways and opportunities for minimizing credit risk of a commercial bank in Ukraine. The work examines various types of credit risks, reviews and analyzes existing approaches and methods for assessing and managing credit risks, formulates recommendations and strategies for reducing credit risk based on the analysis.

As part of the study, an analysis of legislative and regulatory acts, as well as statistical data on credit risk, was conducted. Based on the results of the analysis, recommendations were developed to improve the state of credit risk of a commercial bank in our country.

The relevance of this topic is useful for specialists in the field of economics, finance, banking. It can become a valuable basis for scientific research by students, graduate students and scientists studying the possibility of minimizing credit risk in commercial banks.

The thesis contains 76 pages, contains 22 tables, 10 figures, 4 appendices, a list of sources used with 63 names.

Keywords: credit risk, banking sector, commercial bank, creditworthiness, banking activity; credit portfolio.

Year of completion: 2024.
Year of thesis defense: 2025.

ЗМІСТ

ВСТУП 9
РОЗДІЛ 1 12
ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ 12
1.1 Економічна сутність кредитного ризику комерційного банку та його класифікація 12
1.2 Фактори та причини виникнення кредитного ризику комерційного банку 20
1.3 Управління кредитним ризиком комерційного банку 26
РОЗДІЛ 2 35
АНАЛІЗ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ 35
2.1 Методи оцінювання кредитних ризиків банку 35
2.2 Аналіз кредитного ризику комерційного банку (на прикладі АТ «Таскомбанк») 40
2.3 Аналіз ефективності управління кредитною діяльністю комерційного банку (на прикладі АТ «Таскомбанк») 46
РОЗДІЛ 3 51
ШЛЯХИ ТА МОЖЛИВОСТІ МІНІМІЗАЦІЇ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В УКРАЇНІ 51
ВИСНОВКИ 62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 66
ДОДАТКИ 72

ВСТУП

Актуальність теми: в умовах економічної нестабільності та частих фінансових криз, питання управління кредитним ризиком банку стає все більш важливим. Зміни в соціально-економічному середовищі, такі як зростання безробіття, інфляція та зміни в доходах населення через військову агресію РФ, впливають на здатність позичальників виконувати свої зобов'язання, що підвищує важливість ефективного управління кредитними ризиками. Банки повинні розробляти ефективні стратегії для мінімізації ризиків невиконання зобов'язань позичальниками. У сучасному конкурентному середовищі банки повинні не лише залучати нових клієнтів, але й забезпечувати якісне управління наявними кредитними портфелями, що допомагає зменшити ризики та збільшити прибутковість. Впровадження нових технологій, таких як аналіз великих даних та штучний інтелект, відкриває нові можливості для оцінки та управління кредитними ризиками.

Таким чином, дослідження питань мінімізації кредитних ризиків є надзвичайно важливим для забезпечення стабільної роботи комерційних банків та фінансової системи в цілому.

Проблеми ідентифікації кредитного ризику та методи його оцінки досліджувалися у великій кількості наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників, таких як О. Євтуха, О. Береславська, Н. Маслак, Ф. Ален, Дж. Сінкі, В. Грушко, Ю. Коваленко, А. Болдова, Т. Савченко, В. Вітлінський, П. Роуз, А. Беліков, Ж. Довгань, Ю. Вергелюк, О. Пилипченко, Н. Козій, Н. Москаленко, І. Шарп, В. Буряк, І. Чуницька, С. Онишко, П. Теркало, В. Глущенко та інших.

Мета роботи – дослідження різних типів кредитних ризиків, огляд та аналіз існуючих підходів і методик для оцінки та управління кредитними ризиками, формулювання рекомендацій і стратегій для зменшення кредитного ризику на основі проведеного аналізу.

Завдання роботи:

– визначити економічну сутність кредитного ризику комерційного банку та його класифікацію;

– розглянути фактори та причини виникнення кредитного ризику комерційного банку;

– дослідити управління кредитним ризиком комерційного банку;

– визначити методи оцінювання кредитних ризиків банку;

– провести аналіз кредитного ризику комерційного банку (на прикладі АТ «Таскомбанк»);

– провести аналіз ефективності управління кредитною діяльностю комерційного банку (на прикладі АТ «Таскомбанк»);

– визначити шляхи та можливості мінімізації кредитного ризику комерційного банку в Україні.

Об'єкт дослідження – оцінка кредитного ризику в процесі діяльності комерційного банку.

Предмет дослідження – теоретичні і практичні аспекти ідентифікації та оцінки кредитного ризику комерційного банку.

Методи дослідження: в роботі використовувалися загальнонаукові методи (спостереження, порівняння, формалізація, аналіз і синтез, індукція та дедукція), системний підхід; моделювання (відображається у процесі надання схематичних даних у роботі); монографічний метод – для аналізу літератури щодо визначення кредитного ризику комерційного банку, системний метод та специфічні методи дослідження.

Інформаційною базою дослідження виступили наукові праці українських та зарубіжних учених із питань кредитного ризику комерційного банку, у сфері економічної теорії, економічного та фінансового аналізу, періодичні та монографічні видання, матеріали міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій, статистичні матеріали, закони та постанови НБУ, інші нормативно-правові акти, матеріали з мережі Internet.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить … сторінок, містить 22 таблиці, 10 рисунків, 4 додатки, список використаних джерел з 63 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1 Економічна сутність кредитного ризику комерційного банку та його класифікація

Кредитний ризик комерційного банку є складною сукупністю елементів, викликаних зовнішніми, тобто такими, на які банк не може вплинути, та внутрішніми факторами. Наразі науковці не визначили єдиного підходу до визначення цього поняття. Визначення дефініції «Кредитний ризик» згідно різних джерел представлено в таблиці 1.1:

Таблиця 1.1

Визначення дефініції «Кредитний ризик» згідно різних джерел

Джерело	Визначення
1	2
О. Пилипченко, В. Грушко	визначається як невпевненість кредитора у тому, що боржник матиме намір та буде спроможний виконувати свої зобов'язання згідно строків та умов кредитної угоди
О. Пернарівський	міра невизначеності стосовно виникнення небажаних подій при здійсненні фінансових угод, суть яких в тому, що контрагент банку не матиме можливості виконати взяті на себе за угодою зобов'язання і при цьому буде неможливо скористатися забезпеченням повернення коштів, що були позичені
Р. Яворський	ймовірність зміни грошового потоку у часовому та кількісному вимірі в процесі кредитної операції як з боку позичальника, та і з боку кредитора
О. Прядко	можливість виникнення збитку через порушення суб'єктами кредитних відносин умов кредитної угоди, що може призвести до неповернення основної суми боргу та сплати за ним відсотків
А. Бандурка, В. Глущенко	ймовірність отримання збитків через несвоєчасне повернення кредиторами основного боргу та відсотків за ним
Н. Маслак, О. Криклій	ймовірність часткової чи повної втрати вартості активів банку через нездатність позичальників виконати свої зобов'язання або недоотримання доходів на вкладений капітал через дію різноманітних чинників
Ж. Довгань	ймовірність негативної зміни вартості активів через неспроможність позичальника виконати зобов'язання, з виплати основної суми позики та відсотків згідно строків та умов кредитної угоди

В. Левченко	Наслідки ухвалення рішення в умовах часткової або повної невизначеності

Продовження табл. 1.1

1	2
Л. Бондаренко	ситуативна особливість діяльності банків, що демонструє невизначеність його бізнесу
І. Прокопенко	ймовірніе скорочення прибутку банку або втрата частини акціонерного капіталу банку через неспроможність позичальника погасити й обслуговувати свій борг
Дж. Сінкі, Ф. Ален	ймовірний спад прибутковості комерційного банку або втрата частини акціонерного капіталу через неспроможність позичальників погашати й обслуговувати кредит, який був ними отриманий
Х. Ган	моделювання ймовірних втрат банку від кожного з джерел ризику, що виявляється «адекватним економічним капіталом» ризиків
Метод. вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків»	потенційний чи наявний ризик для надходження та капіталу, що виникає через неспроможність сторони, яка зобов'язалася виконувати умови будь-якої фінансової угоди з банком чи іншим спосібом виконувати взяті на себе зобов'язання
Положення про організацію с-ми управління ризиками в банках і банківських групах	ймовірність виникнення збитків чи додаткових втрат, недоотримання доходів, що заплановані через невиконання боржником зобов'язань згідно умов договору
Базельський комітет з питань банківського нагляду	Ймовірність невиконання позичальником банку або контрагентом невиконання зобов'язання згідно з умовами, що були узгоджені

Розроблено автором на основі [2,3,6,9,15,18,26,29]

В процесі дослідження інформації, представленої в таблиці 1.1 було з'ясовано, що економічна сутність кредитного ризику комерційного банку полягає в імовірності втрат, які можуть виникнути у результаті невиконання зобов'язань позичальниками за кредитними договорами. Кредитний ризик є одним із основних видів фінансових ризиків, з якими стикаються комерційні банки у своїй діяльності.

Неоднозначність трактування розуміння поняття «кредитний ризик» у вітчизняній та світовій науковій літературі пов'язана з узагальненням сукупності факторів небезпеки та їх можливих наслідків для діяльності комерційного банку. Існує 2 основні підходи до трактування цього поняття (рис. 1.1).

Рис. 1.1 Основні підходи до трактування поняття «кредитний ризик»

Джерело [4]

Кредитний ризик займає одне з провідних місць серед ризиків комерційного банку, адже банк має можливість отримати найбільше прибутку саме від операцій з кредитування.

Він притаманний для всіх видів банківської діяльності. Його результат залежить від функціонування позичальників та емітентів. Кредитний ризик виникає щоразу, коли банк надає, позичає кошти, інвестує їх або будь-яким іншим чином бере на себе ризик згідно укладеного договору. Кредитний ризик складається з ряду елементів, таких як причина виникнення, об’єкт, характер дії, функції та результати, що вказує на системний підхід до його аналізу та управління[40]. Основні елементи кредитного ризику представлені в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Основні елементи кредитного ризику

Основні елементи кредитного ризику				
1	2	3	4	5
Причина виникнення	Об’єкт	Характер дії	Функції	Результат
Недотримання умов кредитного договору	Процес банківського кредитування	Зміна характеристик грошових потоків (часових, просторових та кількісних)	Функція регулювання	Зменшення фінансової стійкості і ліквідності банку, фінансові втрати

Розроблено автором на основі [37,47,51]

Величину кредитного ризику можна структурувати за рівнями. Повний рівень ризику (100%) характеризується високою ймовірністю виникнення фінансових втрат для банку. У цьому випадку ризик є значним і може призвести до серйозних фінансових проблем, включаючи загрозу банкрутства. До чинників, що сприяють повному рівню ризику, можна віднести нестабільну економічну ситуацію, низьку кредитоспроможність позичальників, відсутність ефективного управління ризиками, а також негативні зміни на фінансових ринках. При повному рівні ризику банк змушений вживати екстрених заходів для мінімізації можливих втрат, включаючи скорочення кредитних портфелів, збільшення резервів під можливі втрати та посилення контролю за операціями[32].

Помірний рівень ризику (30%) характеризується наявністю певних загроз, які можуть призвести до втрат, проте ці загрози є контрольованими та передбачуваними. Умови при помірному рівні ризику дозволяють банку функціонувати з деякою стабільністю, незважаючи на наявні ризики. До факторів, що призводять до помірного рівня ризику, можна віднести коливання економічної кон'юнктури, часткове погіршення фінансового стану

позичальників та незначні зміни на ринках. Банк у такій ситуації може застосовувати стандартні методи управління ризиками, такі як диверсифікація кредитних портфелів, страхування ризиків і моніторинг економічних показників[27].

Низький рівень ризику (незначний ризик) означає, що ймовірність виникнення фінансових втрат для банку є мінімальною. Банк працює в стабільних умовах, ризики є добре прогнозованими та ефективно управляються. Основні чинники, які сприяють низькому рівню ризику, включають стабільну економічну ситуацію, високу кредитоспроможність позичальників, наявність ефективних систем управління ризиками та сприятливу ситуацію на фінансових ринках. При низькому рівні ризику банк має можливість реалізовувати агресивніші стратегії розвитку, зокрема, збільшувати обсяги кредитування та інвестування, оскільки фінансові ризики знаходяться під контролем.

Кредитний ризик комерційного банку можна розподілити за наступними типами. Кредитний ризик може проявлятися в різних формах, включаючи ризик щодо позичальника, ризик щодо забезпечення позик та ризик щодо кредитної угоди[21]. Кожен тип ризику потребує окремого підходу до оцінки та управління (таблиця 1.3):

Таблиця 1.3

Види кредитного ризику комерційного банку

Тип кредитного ризику	Опис	Основні аспекти
1	2	3
Кредитний ризик щодо позичальника	Ймовірність того, що позичальник (боржник) не зможе виконати свої зобов'язання перед банком щодо повернення боргу згідно з умовами договору (угоди).	- Аналіз кредитоспроможності позичальника - Оцінка фінансового стану та доходів - Перевірка кредитної історії - Визначення ймовірності дефолту за допомогою скорингу
Кредитний ризик щодо способу забезпечення позик	Ймовірність того, що банку не вдасться своєчасно та в повному обсязі скористатися забезпеченням позик для покриття можливих втрат.	- Оцінка вартості забезпечення - Аналіз ліквідності забезпечення - Перевірка юридичних аспектів - Моніторинг стану забезпечення протягом строку дії кредиту

Продовження табл. 1.3

1	2	3
Кредитний ризик щодо кредитної угоди	Ймовірність того, що позичальник не зможе виконати своїх зобов'язань перед банком щодо повернення боргу згідно з угодою (договором), і банку не вдасться скористатися забезпеченням позики для покриття можливих втрат.	- Ризик неплатоспроможності позичальника - Ризик недостатньої ліквідності або проблем із реалізацією забезпечення - Управління кредитними ризиками від оцінки до реалізації заходів

Розроблено автором на основі [1,4,7,14]

Крім цього, в теорії кредитного ризику виділяються такі його види, як індивідуальний ризик та портфельний ризик. Джерело індивідуального кредитного ризику пов'язане з конкретним контрагентом банку, таким як позичальник, боржник або емітент цінних паперів. Процес оцінки індивідуального кредитного ризику передбачає аналіз кредитоспроможності цього окремого контрагента, тобто його здатності своєчасно і в повному обсязі виконати взяті на себе зобов'язання[11].

Можливо виділити окремі підвиди кредитного ризику, з яких найважливішими є наступні (табл. 1.4):

Таблиця 1.4

Підвиди кредитного ризику

Підвид	Характеристика	Вплив
1	2	3
ризик концентрації	ризик, що виникає внаслідок зосередження значної частини кредитного портфеля банку в окремих секторах економіки, серед певних груп позичальників або регіонів. Така концентрація може призвести до значних фінансових втрат у разі виникнення проблем в обраній галузі, серед конкретних позичальників або в певному регіоні.	Зниження фінансової стійкості; Зниження якості управління кредитним портфелем; Вплив на рентабельність:
залишковий (резидуальний) ризик	ризик, який залишається після того, як банк вжив усіх можливих заходів для ідентифікації, оцінки, мінімізації та управління ризиками. Це той ризик, який не вдалося повністю усунути або контролювати, незважаючи на всі вжиті заходи безпеки	може призвести до фінансових втрат, зниження капіталу та ліквідності, погіршення репутації та збільшення витрат на управління ризиками

Розроблено автором на основі [8,14,20,27]

В Постанові «Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах»[38] зазначена наступна класифікація ризиків (Додаток А).

Кредитний ризик має низку особливостей, які впливають на його характер і управління ним у комерційних банках. Ці особливості роблять кредитний ризик одним із найважливіших аспектів банківського бізнесу, який потребує постійного контролю та вдосконалення управлінських практик[58]. Особливості кредитного ризику представлені на рисунку 1.2.

Рис. 1.2 Особливості кредитного ризику

Джерело [47]

Кредитний ризик змінюється з часом. Він може збільшуватися або зменшуватися в залежності від макроекономічних умов, фінансового стану позичальника, змін у законодавстві та інших факторів. Економічні спади, інфляція, зростання безробіття та інші макроекономічні чинники можуть суттєво впливати на здатність позичальників погашати кредити, що підвищує

рівень кредитного ризику[56]. Кредитний ризик взаємодіє з іншими видами ризиків, такими як ринковий, операційний, валютний ризик. Наприклад, різка зміна валютного курсу може збільшити кредитний ризик для позичальників, які мають доходи в одній валюті, а зобов’язання в іншій.

Отже, управління кредитним ризиком вимагає глибокого аналізу, адекватної оцінки позичальників, регулярного моніторингу кредитного портфеля та ефективних заходів для зменшення потенційних втрат. Суб’єктивність характеру оцінки кредитного ризику проявляється у тому, що комерційний банк може мати різний рівень повноти й достовірності інформації про фінансовий стан та діяльність позичальника.

Для кращого розуміння та ефективного управління ризиками в банківській діяльності доцільно розглянути їхню класифікацію на основі кількох ключових аспектів. В Додатку Б представлено основні види кредитних ризиків комерційного банку.

Отже, розуміння різних видів кредитних ризиків дозволяє комерційним банкам більш ефективно управляти ризиками, застосовуючи відповідні методи аналізу та інструменти захисту від можливих втрат. Комплексний підхід до класифікації кредитних ризиків є основою для розробки ефективних стратегій їх управління.

Таким чином можна зробити висновок, що різні науковці та джерела надають різні визначення поняття «кредитний ризик», що свідчить про складність та багатогранність цього поняття. Визначення можуть акцентувати увагу на різних аспектах ризику, таких як неспроможність позичальника виконати свої зобов'язання, ймовірність втрат або зменшення вартості активів. Існують два основні підходи до трактування кредитного ризику: перший акцентує увагу на ймовірності невиконання позичальником своїх зобов'язань, а другий на можливих фінансових наслідках для банку, пов'язаних з цим невиконанням.

Управління кредитним ризиком вимагає комплексного підходу, що включає глибокий аналіз фінансового стану позичальників, адекватну оцінку

ризиків, регулярний моніторинг кредитного портфеля та своєчасне застосування заходів для зменшення потенційних втрат[53].

Суб'єктивність оцінки кредитного ризику обумовлена різним рівнем доступності та достовірності інформації про фінансовий стан позичальників. Це вимагає від банків постійного вдосконалення методів збору та аналізу даних для забезпечення більш точної оцінки ризиків.

Отже, можна зробити висновок про те, що кредитний ризик є комплексним явищем, яке вимагає детального аналізу та розробки ефективних методів управління з боку банків для мінімізації можливих фінансових втрат. Це ключовий елемент в забезпеченні фінансової стійкості та ліквідності банку. Ефективне управління кредитним ризиком є ключовим для успішної діяльності банку, і вимагає ретельного аналізу, оцінки та управління як на рівні окремих позик, так і всього кредитного портфеля.

1.2 Фактори та причини виникнення кредитного ризику комерційного банку

Кредитний ризик комерційного банку може виникнути через низку різноманітних причин. Основними причинами є несприятливі зміни в політичній та економічній системах держави.

Кредитний ризик виникає у зв'язку зі змінами у функціонуванні комерційних банків, недостатнім рівнем контролю за кредитною діяльністю, порушенням відповідальності позичальників через дії, що не залежать від банку тощо. Ризик виникає щоразу, коли комерційний банк зобов'язується надати фінансові ресурси, позичає або інвестує кошти, ухвалює інші рішення, які потребують прийняття ризику відповідно з умовами укладеного договору[30].

Розуміння природи кредитного ризику та ідентифікація факторів, що мають вплив на його виникнення, є ключовим для ефективного контролю ризиків комерційних банків. Це допомагає визначити допустимий рівень

ризику, управляти ризиками та скоротити їхній вплив на функціонування комерційних банків

Причини безпосереднього виникнення кредитного ризику комерційного банку представлені на рисунку 1.3.

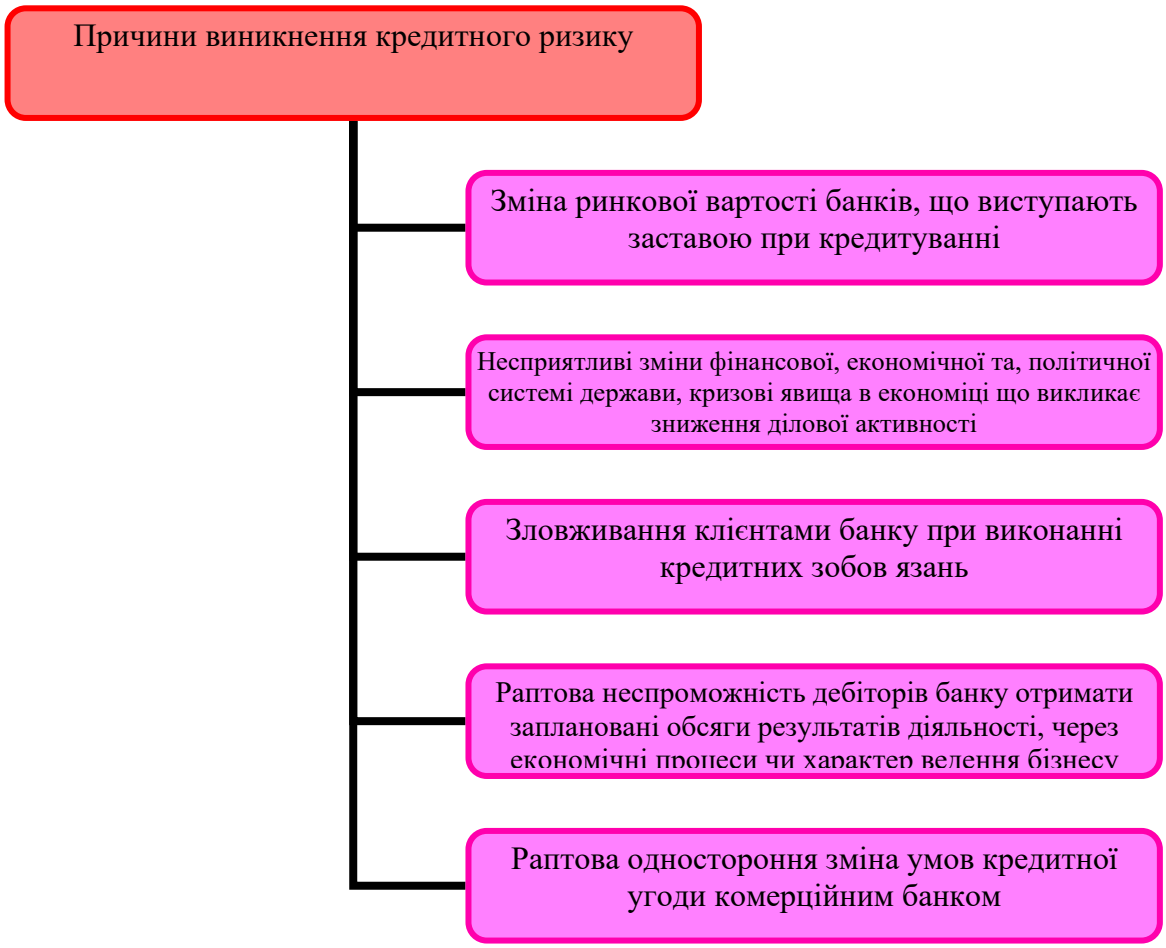

Рис. 1.3 Ключові причини виникнення кредитного ризику

Джерело [29]

Основні причини виникнення кредитного ризику на рівні окремої позики:

– нездатність позичальника генерувати достатній грошовий потік – позичальник може не мати достатніх доходів для обслуговування боргу;

– ризик ліквідності застави – забезпечення, надане позичальником, може бути важко реалізувати в разі необхідності;

– моральні та етичні характеристики позичальника – низька етика або відсутність бажання дотримуватись умов договору[27].

Портфельний кредитний ризик проявляється у зниженні вартості активів банку, яке не пов'язане зі зміною ринкової процентної ставки. Джерелом цього ризику є загальна заборгованість банку за операціями, які мають кредитний ризик, включаючи кредитний портфель, портфель цінних паперів та дебіторську заборгованість.

Оцінка портфельного кредитного ризику включає:

– аналіз концентрації активів – оцінка, наскільки велика частка активів зосереджена у невеликій кількості позичальників;

– оцінка диверсифікації активів – перевірка, як різноманітність активів банку допомагає знизити загальний ризик[21].

Фактори, що збільшують ризик кредитного портфеля банку:

– надмірна концентрація – сильна зосередженість кредитів у певному секторі економіки підвищує ризик;

– надмірна диверсифікація – надмірне розширення кредитного портфеля, що може призвести до зниження якості управління через брак достатньої кількості висококваліфікованих фахівців, які добре обізнані з особливостями різних галузей економіки;

– валютний ризик кредитного портфеля – зміна валютних курсів можуть негативно вплинути на вартість активів у портфелі;

Структура портфеля – формування портфеля виключно на основі потреб клієнтів, а не з урахуванням стратегічних інтересів банку, може призвести до дисбалансу;

– Рівень кваліфікації персоналу – низький рівень підготовки та знань працівників банку може вплинути на ефективність управління кредитним ризиком.

Оцінка ризику кредитного портфеля банку включає:

– Аналіз концентрації активів – оцінка, наскільки значна частка кредитів зосереджена у певних галузях чи серед окремих позичальників;

– Оцінка диверсифікації активів – перевірка рівня різноманітності активів та здатність банку управляти ризиками через розподіл кредитів у різних секторах[16].

Виникнення кредитного ризику є цілком нормальним для банку, адже, задля отримання прибутку необхідно йти на певні ризики. Важливим є масштаб та обґрунтованість ризику, що визначає доцільність взяття ризику на себе. Причини виникнення кредитного ризику згруповані на рис. 1.4.

Рис. 1.4 Причини виникнення кредитного ризику

Джерело [28]

Виділяються такі фактори, що спричиняють виникнення кредитного ризику:

– мікроекономічні (внутрішні), вони (визначаються специфікою діяльності банку і є контрольованими;

– макроекономічні (зовнішні), – є об'єктивними і не піддаються впливу банку. Вони є неконтрольовані[10].

Кредитні ризики класифікуються за кількома критеріями: за сферою виникнення (внутрішні та зовнішні), за характером охоплення (портфельний та індивідуальний), за впливом на кредитний продукт (прямий та непрямий), за групами позичальників та за видом кредитного продукту[2].

Така класифікація дозволяє банкам більш точно оцінювати ризики та застосовувати специфічні методи управління для кожної категорії, що підвищує ефективність контролю за ризиками. Узагальнена класифікація кредитних ризиків комерційного банку представлена в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Види кредитних ризиків комерційного банку

Вид	Характеристика
1	2
В залежності від сфери виникнення	внутрішній
	зовнішній
В залежності від характеру охоплення	портфельний
	індивідуальний
В залежності від впливу на кредитний продукт	прямий (основний)
	непрямий (супутній)
В залежності від групи позичальників	за операціями з установами банків
	за операціями з небанківськими фінансовими установами
	за операціями з державою
В залежності від виду кредитного продукту	кредитний ризик за операціями овердрафт
	кредитний ризик при автокредитуванні
	ризик за операціями з кредитними картками тощо
В залежності від можливості прогнозування	непрогнозований кредитний ризик
	прогнозований кредитний ризик

Розроблено автором на основі [7,16,28,37]

До основних макроекономічних кредитних ризиків належать:

– операційне середовище (стабільна національна валюта, рівень ВВП, інституційний сектор та розвиток фондового ринку та ринкових відносин, застосування технологій тощо);

– форс-мажорні обставини (стихійні лиха, військові дії, кризи,);

– регіон (соціальний стан населення регіону/держави, регіональні дотації, економічний розвиток);

– фактори галузеві (чисельність підприємств в галузі, характеристика виробництва тощо)[41].

Мікроекономічні фактори поділяють на стратегічні й тактичні, що відповідає організаційній структурі системи управління кредитним ризиком комерційного банку.

Кредитний ризик має динамічний характер, який змінюється з часом під впливом макроекономічних та мікроекономічних факторів. Це робить управління ним особливо складним, оскільки банк має враховувати не лише поточний стан позичальника, але й можливі майбутні зміни в економіці та законодавстві[46].

Взаємодія кредитного ризику з іншими видами ризиків, такими як ринковий, операційний або валютний ризик, посилює складність управління. Наприклад, коливання валютного курсу може негативно вплинути на здатність позичальника обслуговувати борг, що підвищує загальний рівень ризику.

До причин виникнення кредитного ризику комерційного банку можна віднести наступні:

– Недостатня оцінка кредитоспроможності позичальника – банк може недооцінити ризики, пов'язані з позичальником, через використання неефективних методів оцінки кредитоспроможності або недостатню перевірку фінансового стану позичальника. Це може призвести до видання кредиту позичальнику, який не має можливості або наміру повернути його вчасно.

– Неадекватне управління кредитним портфелем – іідсутність належного контролю та моніторингу кредитного портфеля, а також недостатня

диверсифікація можуть призвести до накопичення проблемних активів. Це може статися, коли банк концентрує свої кредити у певному секторі або серед невеликої кількості позичальників.

– Низька кваліфікація та недостатній досвід персоналу – недостатня підготовка працівників, які відповідають за оцінку та управління кредитними ризиками, може призвести до прийняття невірних рішень. Відсутність необхідних знань і навичок у персоналу може стати причиною неефективного управління кредитними ризиками.

– Недостатній контроль за дотриманням кредитних угод – відсутність ефективного моніторингу виконання умов кредитних угод може призвести до того, що банк не помітить ознаки погіршення фінансового стану позичальника вчасно. Це збільшує ймовірність виникнення прострочених платежів або повної несплати кредиту[51].

Таким чином, причини виникнення кредитного ризику комерційного банку включають як внутрішні, так і зовнішні фактори. Управління цими ризиками потребує від банку комплексного підходу, що включає ретельну оцінку кредитоспроможності позичальників, ефективне управління кредитним портфелем, підвищення кваліфікації персоналу та постійний моніторинг економічної ситуації.

1.3 Управління кредитним ризиком комерційного банку

Управління кредитним ризиком банку – комплекс управлінських заходів, скерованих на виявлення й прогнозування ризиків кредитної діяльності, оцінку їх величини, розподіл до певної категорії, мінімізацію та усунення наявних ризиків, встановлення взаємозв'язку між їх різними категоріями, проведення моніторингу й контролю ризикової позиції[57].

Управління кредитним ризиком має на меті мінімізувати ризики, пов'язані з можливими невиплатами за кредитами, враховуючи при цьому

бажаний рівень прибутковості кредитного портфеля. Це досягається через ретельний аналіз кредитоспроможності позичальників, моніторинг фінансових показників, а також застосування різноманітних інструментів захисту від ризиків[1].

Етапи управління кредитним ризиком банку представлені на рис. 1.5.

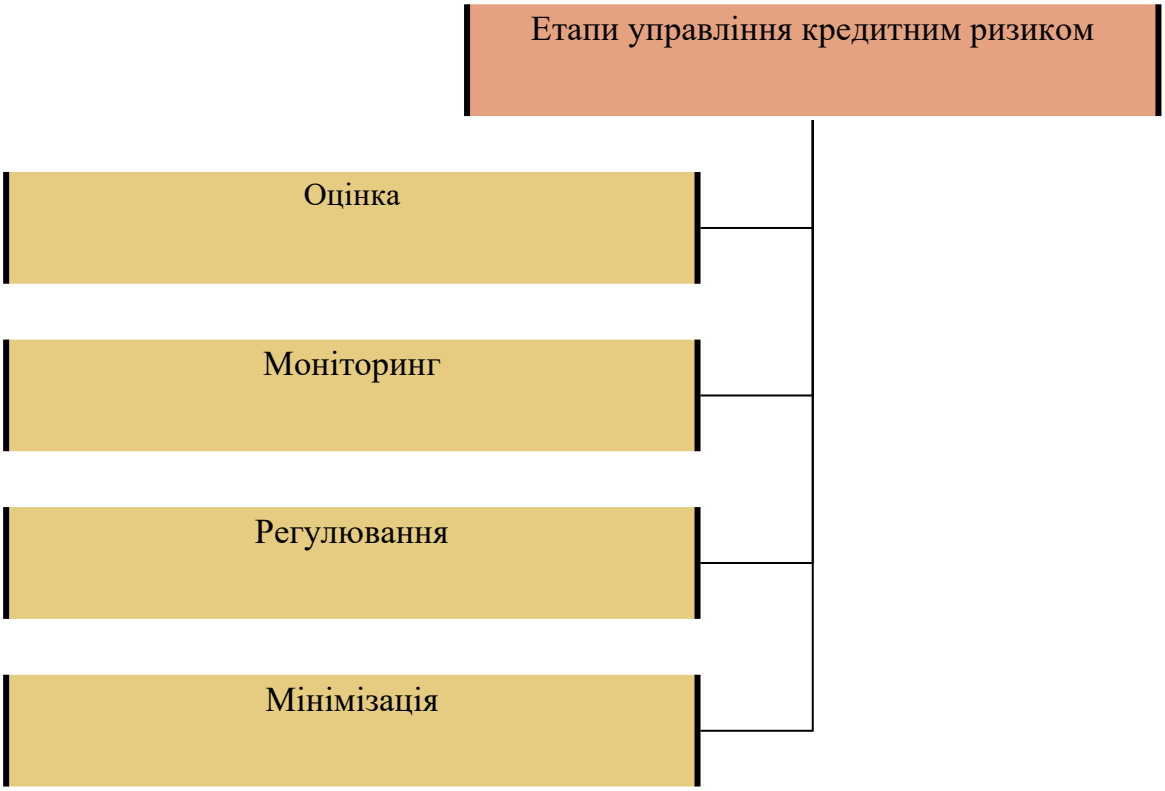

Рис. 1.5 Етапи управління кредитним ризиком банку

Джерело [9]

Виявлення потенційних джерел кредитного ризику, які можуть виникнути під час надання кредитів включає аналіз як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, які можуть вплинути на здатність позичальника повернути кредит. Поглиблений аналіз фінансового стану позичальника, оцінка його кредитоспроможності та прогнозування можливих фінансових труднощів включає використання фінансових коефіцієнтів, аналізу грошових потоків, а також оцінку забезпечення кредиту[45].

Після надання кредиту банк регулярно здійснює моніторинг фінансового стану позичальника та контролює виконання ним своїх зобов'язань. Це включає

аналіз фінансових звітів, контроль за дотриманням графіку погашення та аналіз змін в економічних умовах, які можуть вплинути на здатність позичальника обслуговувати борг.

У разі виникнення проблем із поверненням кредиту, банк здійснює заходи з реструктуризації боргу, включаючи перегляд умов кредитування або роботу з позичальником з метою покращення його фінансового становища. Якщо ці заходи неефективні, банк може вдаватися до примусових заходів, таких як стягнення заставного майна[37].

Методи управління кредитним ризиком комерційного банку поділяють на 2 групи у відповідності до чинників, що спричиюють їх. Схема класифікації методів управління кредитним ризиком представлена в таблиці 1.6.

Таблиця 1.6

Класифікація методів управління кредитними ризиками

<table>
<tr><td colspan="3">Методи управління кредитними ризиками</td></tr>
<tr><td colspan="2">На рівні окремої позики</td><td>На рівні кредитного портфелю</td></tr>
<tr><td colspan="2">Аналіз</td><td>Диверсіфікація</td></tr>
<tr><td>Кредиту</td><td>Кредитоспроможності клієнта</td><td>Лімітування</td></tr>
<tr><td colspan="2">Структурування</td><td>Створення резервів</td></tr>
<tr><td colspan="2">Документування</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Контроль</td><td></td></tr>
</table>

Розроблено автором на основі [3,9,16,30]

Управління кредитним ризиком передбачає послідовне застосування різних методів на кожному етапі кредитування. Кожен етап, починаючи з оцінки потенційного позичальника і закінчуючи моніторингом виконання зобов'язань, вимагає конкретних стратегій та інструментів для мінімізації ризиків. Це допомагає не лише зменшити ризики невиплат, але й покращити загальну ефективність кредитного портфеля[36].

Дуже важливою є оцінка кредитоспроможності позичальника на етапі підготовки кредитної угоди. Це критично важливий процес, оскільки він дозволяє банківським працівникам прогнозувати й оцінити, чи зможе позичальник своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання.

Кредитоспроможність включає в себе аналіз різних факторів, таких як фінансовий стан позичальника, стабільність доходів, наявність активів, кредитну історію та інші фактори, які можуть вплинути на його здатність до погашення боргів. Це дозволяє виявити потенційні ризики і вжити заходів для їх мінімізації[17].

Кредитоспроможність визначає здатність позичальника не лише отримати кредит, але і своєчасно та в повному обсязі повернути його. Кожен з цих факторів має значну роль у формуванні об'єктивної оцінки кредитоспроможності (табл. 1.7).

Таблиця 1.7

Фактори, що впливають на оцінку кредитного ризику банку

Фактор	Характеристика
1	2
Розмір кредиту	Чим більше його сума, тим більш детальний аналіз необхідний
Строк кредиту	Чим більше сума кредиту, тим детальніший аналіз необхідний
Результати минулої діяльності позичальника	Історія фінансових показників сигналоізує про можливі ризики
Забезпечення кредиту	Наявність застави та поручителів зменшує ризик для банку
Взаємовідносини клієнтів та банку	Позитивні тривалі відносини свідчать про довіру й зменшення ризиків

Розроблено автором на основі [19,26,41]

Ці аспекти допомагають банкам не лише ухвалювати рішення про кредитування, але й розробити стратегію управління ризиком.

Комплексна оцінка кредитоспроможності позичальників передбачає використання різних джерел інформації. Фінансові звіти, такі як баланс і звіт про прибутки та збитки, є основою для аналізу фінансового стану. Розрахунок фінансових коефіцієнтів, таких як ліквідність, рентабельність, фінансова

стійкість та інші, дозволяє оцінювати здатність позичальників виконати свої зобов'язання. Розрахунок коефіцієнтів на основі цих звітів дозволяє глибше аналізувати стан справ позичальника, оцінити перспективи його розвитку і здатність погасити позику[45].

Важливе значення при ухваленні рішення про кредитування також мають нефінансові фактори (табл. 1.8).

Таблиця 1.8

Нефінансові фактори, що впливають на оцінку кредитного ризику банку

Фактор	Характеристика
1	2
Репутація позичальника	Довгострокові ділові відносини та позитивна історія взаємодії з іншими кредиторами свідчать про надійність позичальника
Чесність і порядність	Суб'єктивні фактори, які можуть впливати на прийняття рішення щодо кредитування
Компетентність керівництва	Досвід і знання є дуже важливими для успішного ведення господарської діяльності
Ринкова вартість підприємства	Оцінка активів та їх здатності створювати дохід можуть впливати на ухвалення рішення щодо кредитування.

Розроблено автором на основі [13,47,49]

Отже, зазначені в таблиці 1.7 та 1.8 фактори формують комплексну картину кредитоспроможності позичальників, що допомагає банкам прийняти найбільш обґрунтовані рішення на етапі кредитування.

В Україні оцінка кредитоспроможності позичальника регулюється власними положеннями кожного комерційного банку та нормативними вимогами Національного банку України (НБУ). Ці положення забезпечують єдиний підхід до оцінювання фінансового стану позичальника і формування резервів на випадок можливих втрат. Згідно з постановою НБУ №323, банки мають дотримуватися певних рекомендацій, з метою визначення фінансового стану потенційних позичальників. Нормативні вимоги, такі як Положення про формування резервів на можливі втрати (постанова НБУ №520), забезпечують основу для адекватного управління ризиками[34]. Розподіл позичальників на 3 групи – юридичні особи (крім комерційних банків), комерційні банки та фізособи – дозволяє адаптувати банкам критерії оцінки згідно специфіки

кожної з зазначених груп. Це є дуже важливим, оскільки різні типи позичальників мають різні фінансові показники, ризики й потреби.

Формування страхових резервів за кредитними операціями є важливим інструментом управління кредитним ризиком для банків. Цей механізм дозволяє компенсувати можливі фінансові втрати, що можуть виникнути внаслідок неповернення кредитів. Основні аспекти формування страхових резервів за кредитними операціями викладено в Положенні НБУ №279 від 06 липня 2000 року.

Згідно цього положення, банки зобов'язані щомісячно формувати резерви на покриття можливих збитків за кредитами. Формування резервів проводиться на основі розрахунку фактичної кредитної заборгованості за станом на перше число місяця, наступного за звітним. Це означає, що банки повинні регулярно переглядати свої кредитні портфелі, оцінюючи ризики і відповідно коригуючи розмір резервів. Резерви формуються за різними групами ризику, що відповідають сумам фактичної кредитної заборгованості[46]. Це дозволяє банкам більш точно визначати розмір резервів, враховуючи специфіку кожної кредитної операції (табл. 1.9).

Таблиця 1.9

Рекомендована структура заборгованості за кредитним портфелем комерційного банку

Вид заборгованості	Частка (%)
1	2
Консолідована заборгованість за стандартними кредитами	>22
Консолідована заборгованість за кредитами під контролем	<38
Консолідована заборгованість за кредитами субстандартні	<30
Консолідована заборгованість за кредитами сумнівні	<5
Консолідована заборгованість за кредитами безнадійні	<5

Розроблено автором на основі [24,31,34,]

Банки формують спеціальний резерв і загальний резерв для управління ризиками та покриття потенційних втрат.

Спеціальний резерв – створюється для покриття конкретних ризиків або втрат, таких як проблемні кредити. Цей резерв формується за рахунок витрат банку і може використовуватися для покриття специфічних збитків.

Загальний резерв – формується з чистого прибутку банку і слугує для покриття загальних ризиків і можливих втрат, які не були враховані спеціальним резервом. Загальний резерв може використовуватися для покриття різних витрат, включаючи втрати за кредитами, судові витрати та інші непередбачені витрати[19].

Ці резерви допомагають банкам підтримувати фінансову стабільність і виконувати вимоги регуляторів.

Банківські установи в зарубіжних країнах часто використовують спеціалізовані методики для оцінки кредитного ризику, що дозволяє їм більш точно оцінювати кредитоспроможність позичальників. Методики можуть варіюватися в залежності від країни та банківської практики.

Наприклад, англійські клірингові банки використовують методики «CAMPARI» і «PARSEL» для оцінки кредитного ризику:

– CAMPARI: Це абревіатура, яка може включати різні параметри для оцінки кредитоспроможності, такі як фінансова стійкість позичальника, якість забезпечення, умови кредитування тощо.

– PARSEL: Інша методика оцінки, що також враховує численні фактори для комплексного аналізу кредитного ризику[14].

Обидві методики прагнуть до комплексної та порівнянної оцінки кредитного ризику, що допомагає банкам приймати обґрунтовані рішення щодо надання кредитів та управління ризиками.

Американські банки у своїй практиці також використовують «правило п'яти С». Складові методик «CAMPARI» і «PARSEL», які використовують іноземні банки для здійснення оцінки потенційного ризику неплатежу за кредитом представлені в таблиці 1.10.

Таблиця 1.10

Складові методик «CAMPARI» і «PARSEL»

Методика «CAMPARI»	Методика «PARSEL»
1	2
C (character) - репутація позичальника	P (person) - інформація щодо потенційного кредитора та його репутації
A (ability) - аналіз бізнесу	A (amount) - обгрунтування суми позики
P (purpose) - ціль отримання кредиту	R (repayment) - можливість погашення кредиту
A (amount) - обгрунтування мети отримання кредиту	S (security) - оцінка забезпечення
R (repayment) - можливість погашення кредиту	E (Expediensly) - доцільність кредиту
I (insurance) - метод страхування кредитного ризику	R (remuneration) - % ставка (винагорода за ризик надання кредиту)

Розроблено автором на основі [5,16,24]

Отже, різноманітні прийоми та заходи захисту комерційних банків від кредитного ризику можна узагальнити наступним чином (Додаток В).

Таким чином, ефективне управління кредитним ризиком допомагає банку мінімізувати потенційні втрати, підвищуючи загальну ефективність його кредитного портфеля і забезпечуючи стабільність фінансової діяльності.

Управління кредитним ризиком у банках є складним і багатоетапним процесом, який охоплює як фінансові, так і нефінансові аспекти оцінки позичальників. Процес оцінки кредитоспроможності позичальників регулюється нормативними актами Національного банку України (НБУ). Це забезпечує єдиний підхід до оцінки ризиків і формування резервів для покриття можливих втрат. Постанови НБУ встановлюють чіткі вимоги до оцінки фінансового стану різних типів позичальників, що дозволяє банкам адаптувати свої стратегії управління ризиками. Банки використовують різні прийоми та заходи для мінімізації кредитного ризику, включаючи аналіз фінансового стану, контроль за виконанням зобов'язань, і роботу з проблемними кредитами. Це допомагає забезпечити стабільність банківської діяльності і мінімізувати ризики невиплат.

Отже, ефективне управління кредитним ризиком базується на поєднанні фінансового аналізу, врахуванні нефінансових факторів та дотриманні нормативних вимог, що в кінцевому підсумку сприяє підвищенню надійності та стабільності банківського сектора.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

2.1 Методи оцінювання кредитних ризиків банку

Оцінювання кредитних ризиків є важливим процесом для банків, оскільки воно допомагає знизити ймовірність неповернення кредитів і підтримує фінансову стабільність. Навіть при використанні сучасних методів моделювання кредитних ризиків, банки стикаються з низкою складнощів, які ускладнюють точну оцінку цих ризиків[40].

Банківські ризики є нелінійними за своєю природою, тобто їхня динаміка складна і не завжди може бути точно описана математичними моделями. Це означає, що ризики можуть різко змінюватися під впливом різних факторів, що важко передбачити. Наприклад, невелика зміна макроекономічних умов може призвести до суттєвого збільшення кредитних втрат, що ускладнює моделювання і прогнозування.

Економічна і політична нестабільність часто призводять до непередбачуваних коливань ринків. Макроекономічні чинники, такі як зміни у процентних ставках, валютних курсах, інфляції або рецесія, можуть суттєво впливати на здатність позичальників повертати кредити. Такі фактори важко передбачити з достатньою точністю.

Оцінка ризиків, пов’язаних із неліквідними активами (наприклад, нерухомість або специфічне обладнання), є особливо складною, оскільки їхня вартість може значно коливатися залежно від ринкових умов. Це підвищує невизначеність у тому, наскільки надійною є застава за кредитом.

Методи оцінювання банківських ризиків на основі методів моделювання та машинного навчання є потужним інструментом для оцінки, прогнозування та управління ризиками, з якими стикаються фінансові установи. Вона поєднує традиційні статистичні підходи з сучасними алгоритмами штучного інтелекту,

що дозволяє покращити точність прогнозування та адаптуватися до складних ринкових умов[39]. Концептуальна модель оцінки кредитного ризику комерційного банку представлена на рис. 2.1.

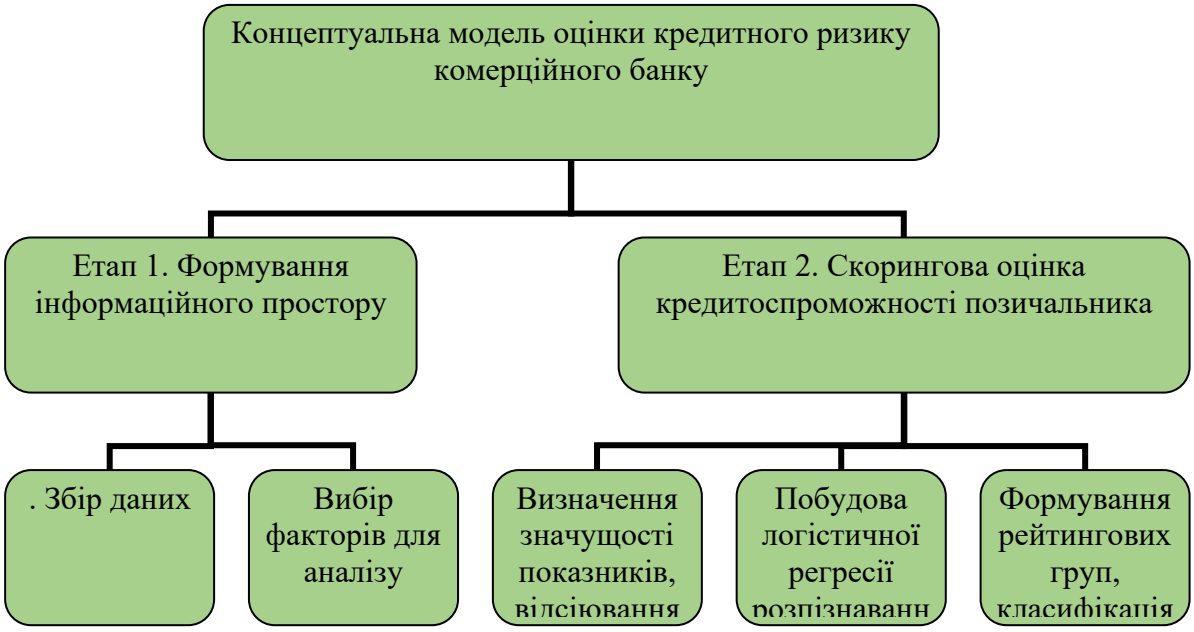

Рис. 2.1 Концептуальна модель оцінки кредитного ризику комерційного банку

Джерело [2]

На етапі формування інформаційного простору формується таблиця даних, що включає множину оцінених об’єктів спостережень. Набір об’єктів спостережень поділяється на привабливих та непривабливих клієнтів на основі фінансової інформації про їхню діяльність.

Розподіл клієнтів на класи відбувається за такими ознаками:

– клієнти, які прострочили оплату на 90 днів, можуть бути віднесені до категорії з високим ризиком;

– клієнти без прострочення платежу можуть бути віднесені до категорії з низьким ризиком[41].

Інші типові заходи визначення привабливих і непривабливих клієнтів засновані на сумі, що перевищує кредитний ліміт, кількості прострочених місяців оплати чи функції від цих або інших змінних.

Список змінних, що характеризують об’єкти спостережень, наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Вихідні дані для скорингу

Показник	Вид оцінки	Значення
1	2	3
Кредитний рейтинг	Якісна	Високий, низький
Баланс поточного рахунку	Якісна	Не має відкритого рахунку, нульовий баланс, середній, високий (градація встановлюється банком)
Попередні кредити	Якісна	Усі кредити виплачені, не має кредитної історії, не має проблем з поточними кредитами, невиплачений кредит, проблема з поверненням
Мета кредиту	Якісна	Новий автомобіль, меблі, бізнес, телевізор, інше
Обсяг заощаджень	Якісна	Не має заощаджень, рівень заощаджень низький, середній, вище середнього, високий (градація встановлюється банком)
Перебування на поточному місці роботи	Якісна	< 1, 1–5 років, 5–8 років, > 8 років
Внесок у % від поточного доходу	Якісна	> 35%, 25–35%, 15–25%, < 15%
Сімейний стан	Якісна	Неодружений, одружений, розлучений, одружений після розлучення
Стать	Якісна	Жіноча, чоловіча
Час проживання за поточною пропискою	Якісна	< 1, 1–5 років, 5–8 років, > 8 років
Найцінніші активи	Якісна	Машина, нерухомість/земля, не має активів
Інші кредити	Якісна	Не має кредитів, кредит у магазині побутової техніки, кредит в іншому банку тощо
Тип квартири	Якісна	Орендована, власна, муніципальна, комуналь-на тощо
Кількість кредитів, які видані раніше цим банком	Якісна	1, 2–4, 5–6, > 7
Професія	Якісна	Кваліфікований робітник, начальник, некваліфікований, інше
Тривалість кредиту	Кількісна	Кількість місяців
Сума кредиту	Кількісна	Сума
Вік	Кількісна	Кількість років

Розроблено автором на основі [7,8,39,40]

Для подальшого аналізу слід провести підготовчі процедури. На стадії підготовки аналізуються такі характеристики даних:

– різниця значень основних описових статистик (середніх, максимальних і мінімальних значень, тощо);

– наявність або відсутність різкого відхилення значень у даних (викидів);

– наявність або відсутність, у групах привабливих і непривабливих клієнтів пропущених значень у даних;

– потреба в попередніх перетвореннях даних;

– необхідність відсіювання ознак[46].

Більшість характеристик вихідних даних є корельованими між собою – це призводить до ускладнення моделі. Застосуємо для відбору найбільш значущих змінних оцінку значущості предикторів за допомогою показника інформаційної цінності, а також показник V Крамера (Cramer's V), що використовується для визначення міцності зв'язку між двома номінальними змінними (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Оцінка значущості предикторів

Показник	Показник інформаційної цінності	Cramer's V	Include
1	2	3	4
Тривалість кредиту	0,28	0,23	True
Сума кредиту	0,11	0,17	True
Вік	0,12	0,16	True
Баланс поточного рахунку	0,67	0,35	True
Попередні кредити	0,29	0,25	True
Мета кредиту	0,17	0,18	True
Об'єм заощаджень	0,2	0,19	True
Перебування на поточному місці роботи	0,09	0,14	True
Внесок у % від поточного доходу	0,03	0,07	True
Сімейний стан	0,04	0,1	True
Стать	0,03	0,08	True
Час проживання за поточною пропискою	0	0,03	True
Найцінніші активи	0,11	0,15	True

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4
Інші кредити	0,06	0,11	True
Тип квартири	0,09	0,14	True
Кількість кредитів, які видані раніше цим банком	0,01	0,05	True
Професія	0,01	0,04	True

Розроблено автором на основі [46,48,52]

У результаті відсікання множина найвпливовіших предикторів включає такі показники оцінки привабливості клієнтів: баланс поточного рахунку; попередні кредити; тривалість кредиту; обсяг заощаджень; мета кредиту; вік; сума кредиту; найцінніші активи, оцінки яких представлено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Найбільш впливовіші фактори

Показник	Показник інформаційної цінності	Cramer's V
1	2	3
Баланс поточного рахунку	0,63	0,35
Тривалість кредиту	0,31	0,28
Попередні кредити	0,29	0,25
Об'єм заощаджень	0,2	0,19
Мета кредиту	0,17	0,18
Вік	0,12	0,16
Сума кредиту	0,11	0,17
Найцінніші активи	0,11	0,15

Розроблено автором на основі [5,7,10]

Згідно отриманих результатів можна зробити висновок, що за показником інформаційної цінності, який часто використовується для кредитного рейтингу, виявлення шахрайства та маркетингових програм модель має сильну прогнозну здатність (IV > 0,3) за критеріями 0,4 < KS< 0,5 та 0,4 < GINI< 0,6 – задовільна прогнозна здатність. Значення ROC свідчить, що модель вірно передбачила 80% випадків[22].

Щоб правильно визначити точку відсікання, потрібно враховувати втрати та доходи від надання кредиту певному клієнту. Для забезпечення ефективності банківського функціонування, посилення їх взаємодії з підприємствами

реального сектора, співпраця з якими може забезпечити банку значні доходи, необхідно вдосконалити методи оцінки та управління кредитним ризиком.

Таким чином можна зробити висновок, що сучасні методи аналізу кредитних ризиків здатні значно покращити прогнозування та управління банківськими ризиками. Впровадження інноваційних технологій, глибокий аналіз предикторів і оптимізація підходів до аналізу клієнтів сприяють підвищенню стабільності та ефективності банківської діяльності.

Нелінійна природа банківських ризиків ускладнює точне моделювання, оскільки вони залежать від численних зовнішніх і внутрішніх чинників. Економічна і політична нестабільність, коливання макроекономічних показників та їхній вплив на здатність позичальників повертати кредити створюють додаткові труднощі.

Використання методів машинного навчання та штучного інтелекту допомагає поліпшити точність прогнозів. Алгоритми дозволяють виявляти закономірності та адаптуватися до динамічних ринкових умов.

· Поєднання традиційних статистичних підходів і сучасних моделей є оптимальним для аналізу великих обсягів даних. Найвпливовішими факторами оцінки кредитоспроможності клієнтів: баланс поточного рахунку, тривалість кредиту, обсяг заощаджень, вік клієнта, мета кредиту та найцінніші активи.

2.2 Аналіз кредитного ризику комерційного банку (на прикладі АТ «Таскомбанк»)

Акціонерне товариство «Таскомбанк» було засноване у 1989 році. За розмірами чистих активів АТ «Таскомбанк» входить до двадцятки найбільших банків України. Загальна інформація про банк представлена в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Загальна інформація про АТ «Таскомбанк»

Повне найменування	Акціонерне товариство «Таскомбанк»
Код ЄДРПОУ	09806443
Організаційно - правова форма	Акціонерне товариство
Форма власності	Недержавна власність
Вид діяльності	64.19. Інші види грошового посередництва
Статутний капітал	1960100,2 тис. грн.

Розроблено автором на основі [35]

АТ «Таскомбанк» надає широкий спектр банківських послуг та продуктів – кредити для фізичних та юридичних осіб, обслуговування пластикових карток, грошові перекази, обмін валюти та інші банківські операції. Банк пропонує різні умови та продукти для різних сегментів клієнтів[35].

Кредитний портфель АТ «Таскомбанк» складається з наступних складових (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Кредитний портфель АТ «Таскомбанк»

Складові	Характеристика
1	2
Кредити та заборгованість банків	Кошти в інших банках обліковуються тоді, коли Банк надає банкам-контрагентам грошові кошти, які підлягають погашенню на встановлену чи визначену дату; при цьому Банк не має наміру здійснювати торгові операції з дебіторською
	заборгованістю, що виникає. Ця дебіторська заборгованість не пов’язана з похідними фінансовими інструментами та не має ринкових котирувань
Кредити та заборгованість клієнтів	Кредити клієнтам включають непохідні фінансові активи із установленими платежами, або платежами, що підлягають визначенню, що не котируються на активному ринку. Відсотки за користування кредитом нараховуються відповідно до умов кредитних договорів (процентна ставка, терміни нарахування відсотків, метод нарахування відсотків)

Розроблено автором на основі [35]

В таблиці 2.6 представлено склад кредитного портфелю АТ «Таскомбанк».

Таблиця 2.6

Склад кредитного портфелю АТ «Таскомбанк» у 2021-2023рр., млн. грн.

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення	
				Абс.	Темп приросту,%
1	2	3	4	5	6
Кредити органам держвлади та місцевого самоврядування	758,1	732,7	780,3	22,2	3
Кредити юридичним особам	11390,3	11631,9	11492,2	101,9	1
Іпотечні кредити фізичним особам	104,4	79,7	68,3	-36,1	-35
Інші кредити фізичним особам	4045,1	3993,4	3966,7	-78,4	-2
Всього кредитний портфель	16297,9	16437,6	16307,5	9,6	0,01

Розроблено автором на основі [35]

Величина кредитного портфелю АТ «Таскомбанк» протягом досліджуваного періоду зросла на 9,6 млн. грн. Зростання кредитного портфелю відбулося за рахунок зростання кредитів, що було надано органам держвлади та місцевого самоврядування (на 22,2 млн. грн.) та кредитів, виданих юридичним особам (на 101,9 млн. грн.).

В той самий час скоротився обсяг кредитів, наданих фізособам – на 36,1 млн. грн., іпотечних кредитів фізособам – на 36,1 млн. грн.

Динаміка кредитного портфелю АТ «Таскомбанк» представлена на рисунку 2.2.

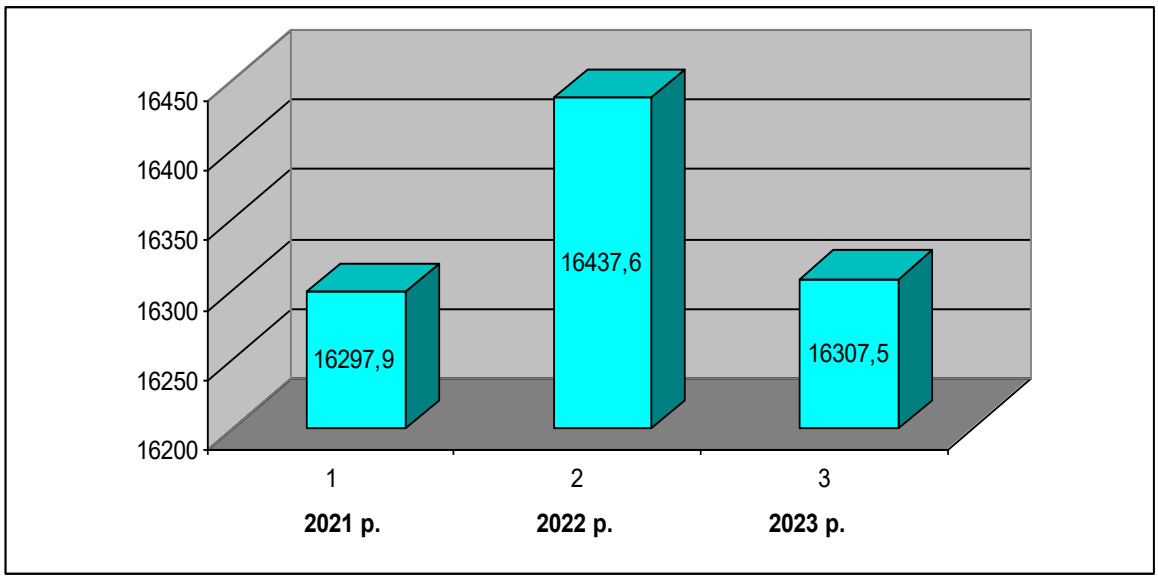

Рис. 2.2 Динаміка кредитного портфелю АТ «Таскомбанк» протягом 2021-2023 рр. (млн. грн.)

Джерело [35]

Отже, протягом досліджуваного періоду відбулося суттєве зростання кредитного портфелю АТ «Таскомбанк» в 2022 році (на 139,7 млн. грн.), але в 2023 році відбувається зменшення кредитного портфелю АТ «Таскомбанк» на 130,1 млн. грн.

Склад кредитного портфелю АТ «Таскомбанк» представлено на рис. 2.3.

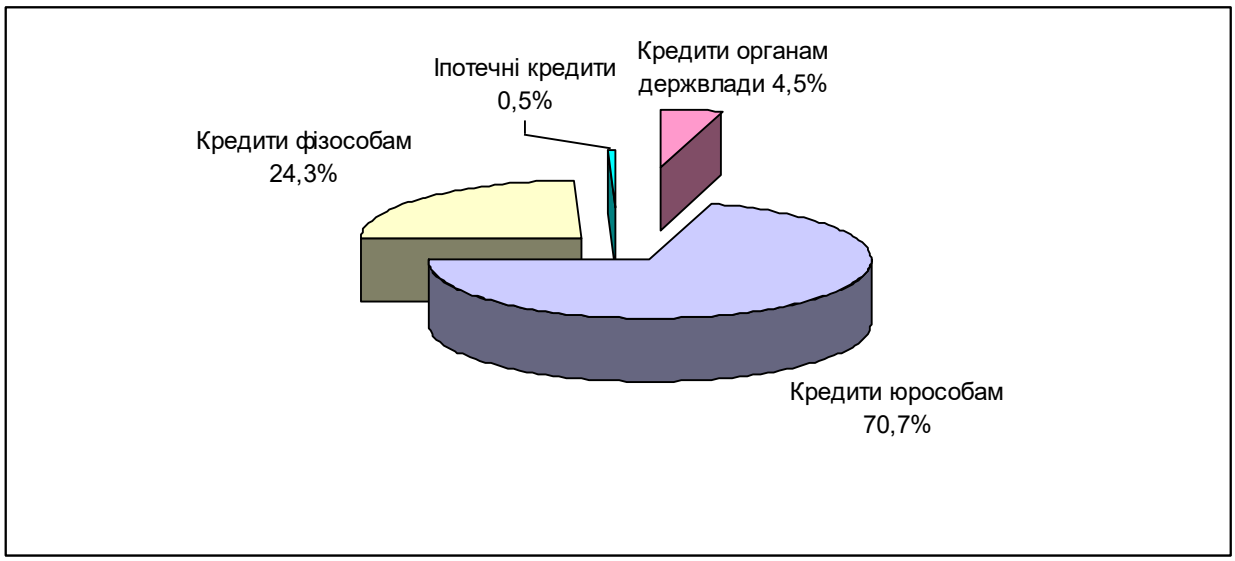

Рис. 2.3 Склад кредитного портфелю АТ «Таскомбанк»
Джерело [35]

За даними рис. 2.3 можна побачити, що в складі кредитного портфелю АТ «Таскомбанк» переважають кредити, надані юридичним особам, із часткою 70,7%. На другому місці – кредити фізособам з часткою 24,3%.

Отже, кредитний портфель АТ «Таскомбанк» складається переважно з кредитів юридичним особам. Це означає, що банк активно надає кредити та фінансову підтримку підприємствам та організаціям. Це характерно для банку, який спеціалізується на корпоративному та комерційному кредитуванні.

Зосередження кредитного портфеля в основному на юридичних особах підвищує ризики, пов'язані з ризиковими клієнтами, концентрацією ризиків у певних секторах економіки та макроекономічними факторами, що впливають на бізнес цих компаній. Тому АТ «Таскомбанк» маєпроводити ретельну оцінку кредитного ризику та здійснювати ефективне управління ризиками для підтримки здорової фінансової позиції.

Очікувані збитки від наданих кредитів АТ «Таскомбанк» у 2021-2023 рр. представлені в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Очікувані збитки від наданих кредитів АТ «Таскомбанк»

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення	
				Абс.	Темп приросту,%
1	2	3	4	5	6
Кредити органам держвлади та місцевого самоврядування	4,3	0	4,0	-0,3	-6,9
Кредити юридичним особам	322,3	1132,6	1064,6	742,3	230,3
Іпотечні кредити фізичним особам	19,6	22,9	22,6	3,0	15,3
Інші кредити фізичним особам	417,8	1797,6	1854,2	1436,4	343,8
Всього кредитний портфель	764,0	2953,4	2954,4	2181,4	285,5

Розроблено автором на основі [35]

За даними таблиці 2.7 спостерігається зростання очікуваних збитків від кредитів на 2181,4 млн. грн. або на 285,5%, що пов’язано із зростання очікуваних збитків від кредитів, які надані фізичним та юридичним особам.

Очікувані збитки по кредитах є оцінкою потенційних збитків, які банк очікує зазнати внаслідок неповернення кредитів або зниження їхньої якості. Ця оцінка є частиною процесу оцінки кредитного ризику та формування резервів для можливих збитків.

Очікувані збитки за кредитами визначаються з урахуванням аналізу різних чинників, включаючи кредитну історію позичальників, поточну фінансову ситуацію, прогнози економічних умов та інші релевантні перемінні. Банк використовує різні методи та моделі, такі як моделі кредитного скорингу та статистичні методи, для оцінки ризику та визначення очікуваних збитків.

Таким чином, очікувані збитки за кредитами відіграють важливу роль в управлінні кредитним ризиком банку. Вони допомагають банку визначити необхідні резерви для можливих збитків, які можуть виникнути через неповернення кредитів. Це також дозволяє банку приймати рішення щодо надання кредитів, встановлювати процентні ставки та вживати заходів для управління кредитним портфелем та ризикованими активами.

Отже, АТ «Таскомбанк» є одним із 20 найбільших банків України за розмірами чистих активів. Основний акцент діяльності банку зосереджений на корпоративному та комерційному кредитуванні, що відображається у складі його кредитного портфеля.

Загальний кредитний портфель збільшився на 9,6 млн. грн. за досліджуваний період (2021-2023 роки). Зростання в основному обумовлене збільшенням обсягу кредитів органам державної влади (+22,2 млн. грн.) та юридичним особам (+101,9 млн. грн.).

Водночас спостерігалося скорочення обсягу іпотечних кредитів фізичним особам (-36,1 млн. грн.) та інших кредитів фізичним особам (-78,4 млн. грн.).

· Висока концентрація кредитів у корпоративному секторі підвищує залежність банку від фінансового стану та стабільності підприємств. Значні очікувані

збитки свідчать про необхідність посилення підходів до управління кредитним ризиком, зокрема щодо фізичних осіб.

2.3 Аналіз ефективності управління кредитною діяльністю комерційного банку (на прикладі АТ «Таскомбанк»)

Система антикризового управління кредитними операціями АТ «Таскомбанк» представляє собою комплекс заходів та процедур, що реалізуються банком, з метою ефективного управління та вирішення кризових ситуацій, пов'язаних з кредитним портфелем. Вона спрямована на мінімізацію ризиків та забезпечення стійкості банку в умовах фінансових та економічних труднощів.

Система антикризового управління кредитними операціями АТ «Таскомбанк» включає наступні елементи (рис. 2.4).

Моніторинг та контроль за станом кредитного портфеля АТ «Таскомбанк» включає регулярний аналіз та оцінку кредитного ризику, відстеження показників кредитоспроможності позичальників та раннє виявлення проблемних кредитів.

АТ «Таскомбанк» періодично проводить оцінку кредитного портфеля для визначення його якості, концентрації ризиків та потенційних збитків, що допомагає виявляти проблемні ділянки та вживати необхідні заходи щодо їх усунення[35].

АТ «Таскомбанк» має чітку політику управління кредитним ризиком, яка визначає принципи та процедури для видачі кредитів, оцінки кредитоспроможності позичальників, встановлення резервів та управління простроченою заборгованістю. Ця політика відповідає регулятивним вимогам та міжнародним стандартам. Банк розробляє кризові плани та процедури, які визначають дії та заходи у відповідь у разі кризових ситуацій, таких як погіршення економічної ситуації, підвищення дефолтів або погіршення якості

активів. Це включає розробку планів відновлення та заходів щодо скорочення ризиків.

Рис. 2.4 Складові системи антикризового управління кредитними операціями

Джерело [46]

Крім того, АТ «Таскомбанк» інвестує у навчання та розвиток персоналу для забезпечення високої компетентності у галузі управління кредитними операціями та антикризового управління. Персонал банку має бути обізнаний про законодавчі зміни та нові методології управління ризиками.

В системі антикризового управління кредитними операціями АТ «Таскомбанк» розраховує очікувані від кредитів збитки з використанням двох сценаріїв, зважених з урахуванням ймовірності, для оцінки очікуваних недоотримань грошових коштів, які дисконтуються з використаннямефективної процентної ставки або її приблизного значення.

Недоотримання коштів − це різниця між грошовими потоками, що належать АТ «Таскомбанк» відповідно до договору, і грошовими потоками, які АТ «Таскомбанк» очікує отримати.

Система розрахунку очікуваних від кредитів збитків представлена в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Параметри	Характеристика
1	2
Ймовірність дефолту	розрахункова оцінка ймовірності дефолту протягом заданого часового проміжку. Дефолт може відбутися лише в певний момент часу протягом аналізованогоперіоду, якщо визнання активу не було припинено і він як і раніше є частиною портфеля
Величина, яка перебуває під ризиком дефолту	розрахункова оцінка величини, схильної до дефолту на будь-яку дату в майбутньому, з урахуванням очікуваних змін цієї величини після звітної дати, включаючи виплати основної суми боргу і
	відсотків, які передбачені договором або іншим чином, погашення виданих позик і відсотки, нараховані в результаті прострочення платежів
Рівень втрат при дефолті	розрахункова оцінка збитків, що виникають у разі настання дефолту в певний момент часу. Розраховуються як різниця між передбаченими договором грошовими потоками і тими грошовими потоками, які кредитор очікує отримати, в тому числі в результаті реалізації забезпечення. Даний показник зазвичай виражається у відсотках по відношенню до величини, яка перебуває під ризиком дефолту

Розроблено автором на основі [17,22,30]

До основних елементів моделей розрахунку очікуваних від кредитів збитків, що містять елемент судження і розрахункової оцінки, відносяться наступні:

– критерії, що використовуються банком для оцінки того, чи відбулося значне зростання кредитного ризику, в результаті чого оціночний резерв під зменшення корисності фінансових активів повинен оцінюватися в сумі, що

дорівнює очікуваним від кредитів збитків за весь строк дії фінансового інструменту;

– система внутрішніх кредитних рейтингів, що використовується банком для визначення ймовірності дефолту;

– виокремлення за спільними характеристиками окремих масивів активів (груп), для яких при розрахунку очікуваних від кредитів збитків застосовуватимуться подібні моделі розрахунку;

– визначення взаємозв'язків між макроекономічними сценаріями і економічними даними, а також вплив на показники ймовірності дефолту, величини, яка перебуває під ризиком дефолту, та рівня втрат у разі дефолту[53].

АТ «Таскомбанк» здійснює оцінку на кожну дату розрахунку резерву під очікувані кредитні збитки щодо того чи мало місце значне збільшення кредитного ризику за фінансовим інструментом з моменту первісного визнання, шляхом урахування зміни ризику настання дефолту протягом строку дії фінансового інструменту. На підставі цього процесу АТ «Таскомбанк» розподіляє фінансові інструменти в такий спосіб (табл. 2.9):

Таблиця 2.9

Розподілення фінансових інструментів

Стадія	Характеристика
1	2
Стадія 1	При первісному визнанні фінансового інструменту Банк визнає резерв під зменшення корисності в сумі, що дорівнює 12-місячним очікуваним від кредитів збитків. також сюди відносять фінансові інструменти, кредитний ризик за якими зменшився до такого ступеня, що вони були переведені зі Стадії 2
Стадія 2	Якщо кредитний ризик по фінансовому інструменту значно збільшився з моменту первісного визнання, Банк визнає резерв під зменшення корисності в сумі, що дорівнює очікуваним від кредитів збитків за весь термін. До Стадії 2 також відносяться фінансові інструменти, кредитний ризик за якими зменшився до такого ступеня, що вони були переведені зі Стадії 3
Стадія 3	Фінансові інструменти, які є кредитно-знеціненими. Банк визнає резерв під зменшення корисності в сумі, що дорівнює очікуваним від кредитів збитків за весь термін

Розроблено автором на основі [2,57,58]

Отже, загалом система антикризового управління кредитними операціями дозволяє банку АТ «Таскомбанк» раніше виявляти проблеми, ефективно управляти ризиками та вживати заходів для мінімізації втрат в умовах кризових ситуацій. Це допомагає забезпечити стійкість та довгострокову стійку діяльність банку.

Таким чином можна зробити висновки, що система антикризового управління кредитними операціями АТ «Таскомбанк» спрямована на своєчасне виявлення ризиків, ефективне управління ними та мінімізацію втрат у кризових ситуаціях.

Основний акцент робиться на забезпечення фінансової стійкості банку шляхом впровадження структурованих процедур оцінки та управління кредитним портфелем

Інвестиції у навчання та підвищення кваліфікації персоналу допомагають адаптувати банк до змін у законодавстві та впроваджувати сучасні методики управління ризиками. Обізнаність персоналу сприяє підвищенню якості управлінських рішень. Запроваджена система антикризового управління кредитними операціями дозволяє банку виявляти та аналізувати ризики на ранніх етапах, що допомагає мінімізувати втрати.

Використання прогресивних методик оцінки та розрахунку очікуваних збитків підвищує стійкість банку до кризових ситуацій і забезпечує довгострокову стабільність його діяльності.

Отже, система антикризового управління кредитними операціями банку АТ «Таскомбанк» є ефективним інструментом для забезпечення фінансової стабільності та мінімізації ризиків. Її структура дозволяє банку адаптуватися до динамічних змін у зовнішньому середовищі, підтримуючи конкурентоспроможність і стійкість на ринку фінансових послуг.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ТА МОЖЛИВОСТІ МІНІМІЗАЦІЇ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В УКРАЇНІ

Мінімізація кредитного ризику комерційних банків є важливою умовою забезпечення їхньої фінансової стабільності, особливо в умовах економічної нестабільності в Україні, спричиненої військовими діями та іншими факторами[41].

Для мінімізації кредитних ризиків АТ «Таскомбанк» необхідно формувати страхові резерви на покриття можливих збитків від кредитної діяльності. Резерв регулюється щомісячно в залежнсті від обсягу фактичної заборгованості та класифікаційної групи, до якої віднесено конкретну позику. Класифікаційна група визначається за оцінкою фінансового стану позичальника та перспектив його діяльності й за оцінкою погашення позичальником кредитної заборгованості за основним боргом і відсотками. Зовнішні способи зниження кредитного ризику щодо позичальника свідчать про те, що банк прагне до перерозподілу ризику шляхом перекладання частини ризику на інші суб'єкти чи об'єкти правовідносин[28]. До зовнішніх належать способи забезпечення повернення позики (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Способи мінімізації кредитного ризику

Зовнішні	Внутрішні
1	2
Лімітування згідно з нормативами НБУ	Аналіз кредитоспроможності позичальника
Створення резервів згідно нормативів НБУ	Режими і види здійснення кредитних операцій
Порука	Лімітування
Гарантія	Формування резервів
Застава	Диверсифікація строків і форм надання кредитів
Розподіл ризиків	Вимога гарантій та застави
Страхування	Моніторинг повернення кредитів

Розроблено автором на основі [10,22,26]

Зовнішні способи мінімізації кредитного ризику орієнтовані на використання інструментів, що діють поза межами самої фінансової установи. Внутрішні способи базуються на політиці і процедурах самого банку. Оптимальне управління кредитним ризиком досягається завдяки комплексному підходу, що поєднує зовнішні та внутрішні способи. Зовнішні методи забезпечують відповідність нормативним вимогам, а внутрішні дозволяють враховувати специфіку діяльності банку та його клієнтів. Найважливішими аспектами є ретельний аналіз кредитоспроможності, диверсифікація портфеля і постійний моніторинг повернення кредитів[30].

Для досягнення максимальної ефективності банк повинен інтегрувати ці методи у свою кредитну політику.

Найвідповідальнішою ланкою в системі управління кредитним ризиком є його оцінювання на етапі видачі,оскільки саме на цьому етапі приймається рішення про доцільність видачі кредиту. Цей процес включає декілька етапів (табл. 3.2):

Таблиця 3.2

Оцінювання кредитного ризику

Етап	Характеристика
1	2
Попередній аналіз заявки	Перевірка наявності необхідних документів (фінансова звітність, бізнес-план тощо). Визначення відповідності умовам кредитування: оцінюється, чи відповідає заявка встановленим вимогам банку (розмір, цільове призначення, строк)
Оцінка кредитоспроможності позичальника	Для фізичних осіб: оцінюється дохід, стабільність працевлаштування, рівень поточних зобов'язань. Для юридичних осіб: проводиться аналіз фінансової звітності (баланс, звіт про прибутки і збитки). Проводиться розрахунок коефіцієнтів ліквідності, рентабельності, автономії, оборотності активів тощо та перевірка кредитної історії для оцінки репутації позичальника
Оцінка забезпечення	Перевірка ринкової вартості активу, що пропонується як застава (нерухомість, автомобілі, обладнання тощо).Оцінка ліквідності та можливості реалізації застави, залучення третіх осіб для підвищення надійності кредиту
Аналіз ринкових та галузевих ризиків	Оцінка економічної ситуації в країні та в галузі позичальника. Валютні ризики, якщо кредит прив'язаний до іноземної валюти. Політичні та регуляторні зміни, які можуть вплинути на діяльність позичальника.

Продовження табл. 3.2

1	2
Визначення рівня кредитного ризику	Розрахунок ймовірності та втрат у випадку дефолту на основі зібраної інформації. Присвоєння позичальнику кредитного рейтингу чи скорингового балу
Формування висновку та прийняття рішення	На основі зібраних даних формується кредитний звіт, який включає: рекомендації щодо видачі або відмови в кредиті. пропозиції щодо умов кредитування (ліміт, строк, ставка, вид забезпечення). остаточне рішення ухвалює кредитний комітет або автоматизована система (у випадку стандартних кредитів)

Розроблено автором на основі [8,11,61]

Кількісні значення кредитного ризику обчислюються як в абсолютних, так і у відносних величинах, що виражають міру невизначеності під час реалізації прийнятого рішення. Одним із найбільш важливих показників кредитного ризику щодо певної угоди є ймовірність виникнення несприятливих подій за цією угодою.

$$W = p(c), \tag{3.1}$$

де: W – величина ризику;

p(c) – імовірність виникнення збитків за кредитною угодою[60].

В абсолютному вираженні ступінь (міра) кредитного ризику щодо кредитної угоди може визначатися також як добуток імовірності виникнення збитків (суми позики). Цей показник можна назвати зваженим кредитним ризиком щодо кредитної угоди:

$$W = p(c)*S, \tag{3.2}$$

де S – сума позики, що зафіксована в кредитній угоді[60].

У відносному вираженні кредитний ризик може визначатись, зокрема, як величина можливих збитків, віднесена до власного капіталу банку. Одним із таких показників є максимальний обсяг ризику на одного позичальника банківської установи. Він визначається таким чином:

$$МР1 = СК/ВК, \quad (3.3)$$

де: СК – сума кредитів, виданих одному позичальникові;

ВК – власний капітал банку[60].

Граничне значення цього показника для українських комерційних банків встановлене НБУ на рівні 0,25[34].

Банк коригує визначений на підставі розрахунку інтегрального показника фінансового стану клас боржника – юридичної особи, застосовуючи коригуючі фактори, зокрема щодо своєчасності сплати боргу боржником – юридичною особою з дотриманням таких вимог:

– у разі наявності факту прострочення боргу від 31 до 60 днів – банк визначає клас не вище 5;

– від 61 до 90 днів – не вище 8;

– 91 та більше днів – не вище 10;

У разі позитивного рішення кредитний договір оформлюється з урахуванням усіх умов, розроблених на основі оцінки ризиків. Ефективність оцінювання кредитного ризику залежить від якості зібраної інформації, точності аналітичних інструментів та досвіду кредитних аналітиків[30].

Умови щодо управління кредитними ризиками створює зважена і ґрунтовно розроблена кредитна політика банку, а також цьому сприяє детальне розроблення стандартних директив і процедур, які супроводжують оформлення та надання кредиту, системний контроль як на початковій стадії використання кредиту, так і на стадії користування ним (вивчення напрямів витрачення кредитних коштів, аналіз джерел погашення кредиту та сплати відсотків, підготовка кредитної документації, супроводження кредиту забезпеченням заставою та гарантіями). Складові елементи системи управління кредитним ризиком представлені на рисунку 3.1.

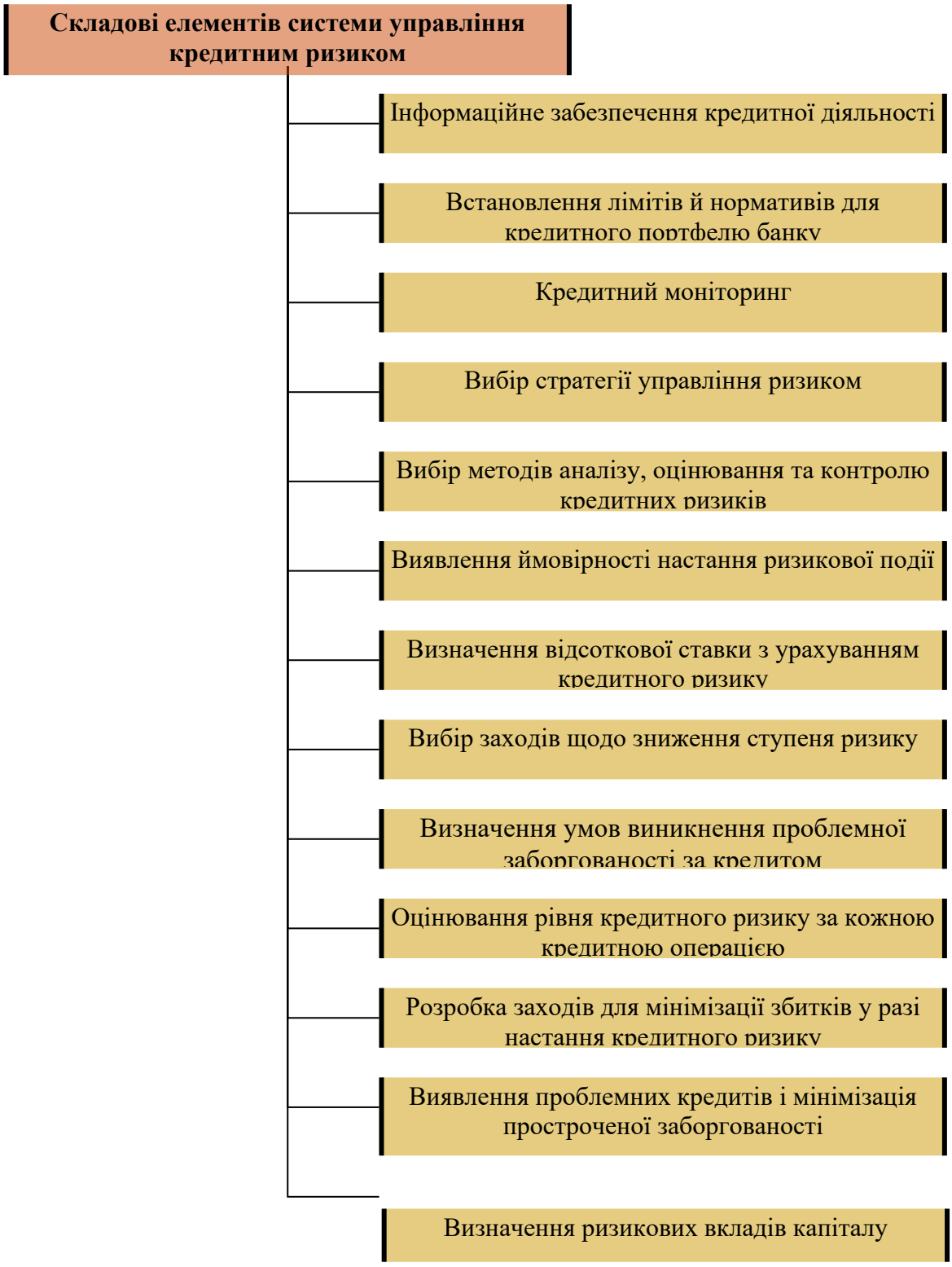

Рис. 3.1 Основні елементи системи управління кредитним ризиком

Джерело [48]

Автоматизація процесу кредитування малого та середнього бізнесу дозволяє значно оптимізувати роботу АТ «Таскомбанк», підвищити ефективність і швидкість ухвалення рішень. В Додатку Г представлено типовий процес ухвалення кредиту за допомогою автоматизованої системи.

До переваг автоматизованої системи можна віднести:

– швидкість – час на ухвалення рішення скорочується завдяки автоматизації;

– прозорість – усі етапи процесу документуються, зменшуючи ризик помилок;

– ефективність – висококваліфіковані спеціалісти звільняються від рутинної роботи;

– безпека – зменшується ризик втрати документів або витоку даних;

– задоволення клієнтів – клієнти отримують рішення швидше та без зайвих візитів до банку[33].

Непрацюючі кредити (NPLs) входять до числа найбільш системних порушень договірних відносин. Вони впливають на економіку шляхом нераціонального розподілу кредитів та зниження довіри учасників ринку, що в кінцевому підсумку уповільнює зростання економіки країни[43].

У вітчизняній практиці до непрацюючих кредитів відносять сумнівні та безнадійні кредити. Поряд із недіючими кредитами виділяють також поняття «проблемні кредити» до складу яких включають прострочені та сумнівні. Фактично до проблемних кредитів відносять усю суму прострочених платежів за кредитом. До основних методів, які можуть застосовуватися банками щодо повернення наданих кредитних коштів, слід віднести:

– реабілітацію проблемної заборгованості – розробку спільного з позичальником плану заходів щодо повернення кредиту;

– ліквідацію проблемної заборгованості – повернення кредиту за допомогою використання заходів правового характеру, тобто стягнення заборгованості через звернення до суду, виконання судового рішення на користь банку або банкрутство позичальника[40].

До оновлених (реабілітованих) проблемних кредитів належать ті проблемні кредити, до яких уже були застосовані інструменти впливу та проведено переоформлення кредитних договорів:

− реструктуризовані кредити – кредити, за якими змінено умови повернення, відповідно до яких позичальнику тимчасово надаються пільгові умови погашення;

− рефінансовані кредити – погашення взятих раніше кредитних зобов'язань шляхом оформлення нового кредиту.

Реструктуризація кредиту – це зміна істотних умов за первісним кредитним договором шляхом укладання додаткової угоди, у зв'язку з фінансовими труднощами боржника (за визначенням банку) і необхідністю створення сприятливих умов для виконання ним зобов'язань за активом: зміна відсоткової ставки; скасування (повністю або частково) нарахованих і несплачених боржником фінансових санкцій (штрафу, пені, неустойки); зміна графіка погашення боргу тощо[32].

Банківські установи використовують такі варіанти реструктуризації:

− пролонгація кредиту – це подовження строку дії кредитного договору. Позитивним моментом для позичальника є зменшення суми щомісячного платежу, а негативним – здорожчання загальної суми кредиту;

− надання банком кредитних канікул – передбачає зменшення кредитного навантаження протягом певного періоду. Кредитні канікули означають виплату позичальникомтільки відсотків за кредитом протягом деякого періоду (тіло кредиту не сплачується);

− зміна схеми погашення кредиту зазвичай має вигляд переходу з класичної схеми погашення на ануїтетну (фіксований щомісячний платіж). При такому методі реструктуризації кредиту загальна сума переплати по кредиту буде вищою, ніж при класичній схемі погашення;

− рефінансування через третю особу – це фактично купівля заставного майна проблемного позичальника з одночасним оформленням нового кредиту на третю особу. Переведення боргу на іншого позичальника є досить складною

процедурою і не кожен банк тримає її в арсеналі методів погашення проблемних кредитів;

− тимчасове зниження відсоткової кредитної ставки – це зниження розміру відсоткової ставки (у межах 1-3 пп.) на визначений термін (зазвичай на кілька місяців) за умови, що позичальник достроково погашає більшу частину кредиту або додатково надає ліквідне забезпечення[28]. Цей метод реструктуризації не є вигідним для банку, адже він втрачає свої відсоткові доходи, тому його застосовують лише до окремих категорій позичальників (VIP-клієнтів). До методів ліквідації проблемного кредиту банки вдаються у тих випадках, коли використання методів реструктуризації не призводить до очікуваного результату. Ліквідація проблемної заборгованості передбачає такі методи:

− підготовку та ведення претензійно-позовної роботи – полягає у стягненні заборгованості за рахунок реалізації заставного майна або іншого майна позичальника у разі відсутності забезпечення за кредитом. Звернення стягнення на майно позичальника реалізується на підставі рішення суду;

− погашення за рахунок відшкодування страховою компанією – відбувається шляхом відшкодування вартості предмету застави, з яким стався страховий випадок;

− списання активу, якщо він став безнадійним – визнання заборгованості безнадійною має місце у тому випадку, коли така заборгованість вже не може бути повернена зі створеного резерву[37].

Безнадійна заборгованість – заборгованість, яка відповідає будь-якій із наведених нижче ознак:

− заборгованість, яка виявилася непогашеною внаслідок недостатності майна фізичної чи юридичної особи, оголошеної банкрутом у встановленому законодавством порядку, або юридичної особи, що ліквідується;

− заборгованість, стягнення якої стало неможливим у зв’язку із дією обставин непереборної сили, стихійного лиха (форс-мажору), підтверджених у порядку, передбаченому законодавством;

− прострочена заборгованість померлих фізичних осіб, а також визнаних у судовому порядку безвісно відсутніми, померлими або недієздатними, а також прострочена заборгованість фізичних осіб, засуджених до позбавлення волі[25].

Ефективним інструментом для мінімізації кредитних ризиків і зміцнення позицій банку на ринку є діджиталізація. Для мінімізації кредитного ризику АТ «Таскомбанк» із застосуванням діджиталізації можна запропонувати наступні шляхи (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Заходи для мінімізації кредитних ризиків з застосуванням діджиталізації

Заходи	Характеристика
1	2
Вдосконалення процесу скорингу клієнтів через цифрові технології	Збір та аналіз інформації з застосуванням Big Data з різних джерел, включаючи кредитну історію, платіжну дисципліну, соціальні мережі та поведінкові патерни клієнтів дозволяє точніше оцінити кредитоспроможність. Створення адаптивних моделей скорингу для визначення ймовірності дефолту забезпечить більш точну класифікацію клієнтів за рівнем ризику
Реалізація автоматизованих систем моніторингу ризиків	Автоматизовані системи відстеження затримок платежів, відхилень у платіжній поведінці та інших маркерів, що сигналізують про потенційні проблеми.Використання цифрових інструментів для моніторингу економічних змін
Оцифрування та автоматизація процесів кредитування	Надання кредитів через цифрові платформи, що дозволяє оперативно отримувати інформацію про клієнтів і знижувати витрати на обробку заявок. Забезпечення швидкого укладання угод із використанням технологій блокчейн, що гарантує прозорість та захищеність транзакцій
Впровадження систем прогнозування ризиків	Застосування штучного інтелекту для аналізу історичних даних та моделювання сценаріїв розвитку ризиків. Віртуальні середовища для тестування впливу різних умов на кредитний портфель (наприклад, зростання процентних ставок чи економічна рецесія)
Покращення взаємодії з клієнтами через цифрові канали	Використання діджитал-інструментів для аналізу потреб клієнтів і надання їм індивідуальних кредитних рішень. Розробка інтерактивних платформ для управління кредитами, де клієнти можуть стежити за графіком платежів, вносити коригування та отримувати консультації
Інтеграція з національними та міжнародними реєстрами	Інтеграція з державними та приватними базами даних для перевірки кредитної історії та виявлення ризикових клієнтів, обмін даними з іншими фінансовими установами: Це дозволить уникати дублювання ризиків та отримувати додаткову інформацію про клієнтів

Продовження табл. 3.3

1	2
Навчання персоналу у сфері діджитал-ризик-менеджменту	Організація навчальних програм з використання цифрових рішень для управління кредитними ризиками. Розробка програм для підвищення цифрової грамотності персоналу.
Використання блокчейн-технологій для забезпечення безпеки	Ведення цифрових реєстрів кредитних угод, що унеможливлює фальсифікацію даних. Підвищення прозорості процесів кредитування за рахунок децентралізованих платформ

Розроблено автором на основі [5,33,39,44]

Впровадження заходів, представлених в таблиці 3.4 дозволить АТ «Таскомбанк» скоротити операційні витрати завдяки автоматизації процесів, підвищити рівень довіри клієнтів через прозорість та зручність кредитних операцій, зменшити рівень дефолтів через точнішу оцінку кредитоспроможності та забезпечити стійкість банку в умовах зростання конкуренції та економічної невизначеності.

Мінімізація кредитного ризику в умовах військових дій є особливо складним завданням, оскільки економічна ситуація характеризується високою невизначеністю, порушенням економічних зв'язків і зростанням ризику неповернення кредитів[29].

В своїй діяльності АТ «Таскомбанк» має проводити оцінку ризику за регіонами, враховуючи зони активних бойових дій, тимчасово окуповані території або зони, де економічна активність значно знижена. Також можна запропонувати здійснювати пошук нових клієнтів у секторах, які меншим чином піддаються ризику (IT, агропромисловий сектор, виробництво товарів першої необхідності чи енергетика тощо).

Отже, мінімізація кредитного ризику комерційних банків в Україні вимагає комплексного підходу, що включає вдосконалення оцінки ризиків, диверсифікацію кредитного портфеля, впровадження сучасних технологій та тісну співпрацю з державними й міжнародними організаціями. Особливу увагу керівництву АТ «Таскомбанк» слід приділяти адаптації банківських процесів

до умов військових дій, щоб забезпечити фінансову стійкість та підтримку економіки країни.

Таким чином можна зробити висновок, що мінімізація кредитного ризику АТ «Таскомбанк» вимагає одночасного застосування як зовнішніх, так і внутрішніх методів управління ризиками, таких як:

− створення резервів на покриття можливих збитків відповідно до нормативів НБУ;

− використання механізмів застави, гарантій і страхування;

− вдосконалення внутрішніх процедур аналізу кредитоспроможності та моніторингу позичальників.

Застосування діджиталізації є ключовим фактором підвищення ефективності та швидкості управління ризиками. Автоматизація скорингу дозволяє швидко і точно оцінювати кредитоспроможність клієнтів на основі великих даних. Моніторинг ризиків − автоматизовані системи сигналізують про потенційні проблеми (затримки платежів, зміни фінансового стану клієнтів). Блокчейн-технології забезпечують прозорість кредитних операцій та захист даних[54].

В умовах військових дій доцільно проводити аналіз кредитного ризику з урахуванням географічного фактору:

− зони активних таб можливих бойових дій;

− тимчасово окуповані території;

− регіони з обмеженою економічною активністю.

АТ «Таскомбанк» повинен сконцентруватися на секторах, які є менш підвладними ризикам, таких як ІТ, агропромисловий сектор, виробництво товарів першої необхідності, а також енергетика.

ВИСНОВКИ

В роботі було розглянуто кредитний ризик комерційного банку та шляхи його мінімізації. В процесі дослідження літературних джерел, було з'ясовано, що економічна сутність кредитного ризику комерційного банку полягає в імовірності втрат, які можуть виникнути у результаті невиконання зобов’язань позичальниками за кредитними договорами. Кредитний ризик є одним із основних видів фінансових ризиків, з якими стикаються комерційні банки у своїй діяльності.

Управління кредитним ризиком вимагає комплексного підходу, що включає глибокий аналіз фінансового стану позичальників, адекватну оцінку ризиків, регулярний моніторинг кредитного портфеля та своєчасне застосування заходів для зменшення потенційних втрат.

Суб’єктивність оцінки кредитного ризику обумовлена різним рівнем доступності та достовірності інформації про фінансовий стан позичальників. Це вимагає від банків постійного вдосконалення методів збору та аналізу даних для забезпечення більш точної оцінки ризиків.

Причинами виникнення кредитного ризику комерційного банку є як внутрішні, так і зовнішні фактори. Управління цими ризиками потребує комплексного підходу, що включає ретельну оцінку кредитоспроможності позичальників, ефективне управління кредитним портфелем, підвищення кваліфікації персоналу та постійний моніторинг економічної ситуації.

Процес оцінки кредитоспроможності позичальників регулюється нормативними актами НБУ. Це забезпечує єдиний підхід до оцінки ризиків і формування резервів для покриття можливих втрат. Постанови НБУ встановлюють чіткі вимоги до оцінки фінансового стану різних типів позичальників, що дозволяє банкам адаптувати свої стратегії управління ризиками. Банки використовують різні прийоми та заходи для мінімізації кредитного ризику, включаючи аналіз фінансового стану, контроль за

виконанням зобов'язань, і роботу з проблемними кредитами. Це допомагає забезпечити стабільність банківської діяльності і мінімізувати ризики невиплат.

Динаміка кредитних ризиків залежить від великої кількості факторів, які взаємодіють у складний спосіб. Нелінійність цих процесів ускладнює точність прогнозування навіть із використанням сучасних математичних моделей. Економічна та політична нестабільність, зміни у валютних курсах, процентних ставках або рівні інфляції можуть значно впливати на фінансову спроможність позичальників, що потребує гнучких підходів до моделювання ризиків.

Об'єктом дослідження в роботі був АТ «Таскомбанк», який входить до 20 найбільших банків України. На основі аналізу динаміки кредитного портфеля та очікуваних збитків АТ «Таскомбанк» у 2021–2023 роках можна зробити висновок, що · Основна частина кредитного портфеля припадає на кредити юридичним особам, що становлять 70,7% у складі портфеля.

Кредити фізичним особам становлять 24,3%, а решта – кредити органам державної влади та місцевого самоврядування. Така структура свідчить про спеціалізацію банку на корпоративному та комерційному кредитуванні, що є типовим для банків із орієнтацією на бізнес-сегмент. Зосередження на кредитах юридичним особам підвищує ризики, пов’язані з:

− концентрацією кредитів у певних секторах економіки;

− впливом макроекономічних факторів, які можуть вплинути на бізнес-клієнтів;

− підвищенням очікуваних збитків, що може свідчити про погіршення фінансового стану клієнтів або макроекономічних умов.

АТ «Таскомбанк» демонструє стійкість у підтримці свого кредитного портфеля, однак має посилити управління ризиками, особливо у сегменті юридичних осіб. Це сприятиме зниженню очікуваних збитків та підвищенню стабільності банку.

На основі аналізу системи антикризового управління кредитними операціями АТ «Таскомбанк» можна зробити висновок, що вона включає елементи, спрямовані на ефективне управління ризиками та мінімізацію втрат:

− моніторинг та контроль стану кредитного портфеля.

− регулярна оцінка кредитного портфеля для виявлення проблемних активів.

− чітка політика управління ризиками, що відповідає регулятивним вимогам і міжнародним стандартам.

− розробка кризових планів, що визначають дії у разі виникнення кризових ситуацій.

Система враховує взаємозв’язки між макроекономічними показниками (інфляція, процентні ставки, економічний спад) та параметрами ризику, що дозволяє краще прогнозувати вплив зовнішніх факторів на кредитний портфель банку.

Отже, система антикризового управління кредитними операціями АТ «Таскомбанк» є комплексним та ефективним інструментом для мінімізації ризиків і забезпечення стійкості банку. Її використання дозволяє банку адаптуватися до змінних умов ринку, підтримувати фінансову стабільність і зменшувати вплив кризових ситуацій.

На основі аналізу сучасного стану та запропонованих шляхів мінімізації кредитного ризику для АТ «Таскомбанк», враховуючи виклики економічної нестабільності та військових дій в Україні, можна зробити такі висновки:

− мінімізація ризиків вимагає використання як зовнішніх, так і внутрішніх методів управління. Оптимальне поєднання таких інструментів дозволяє:

− забезпечити відповідність нормативним вимогам НБУ.

− врахувати специфіку діяльності банку, структуру його кредитного портфеля та клієнтів.

− розподілити ризики між різними суб’єктами та об'єктами правовідносин через страхування, гарантії та застави.

Військові дії значно впливають на економічну активність у різних регіонах. Необхідно проводити географічну оцінку ризиків і обмежувати кредитування в регіонах із високим рівнем ризику; орієнтуватися на галузі з

меншим ризиком, наприклад, ІТ, агропромисловий сектор, виробництво товарів першої необхідності, енергетика.

Запропоновані заходи дозволять:

− скоротити операційні витрати через автоматизацію процесів.

− підвищити точність оцінки ризиків завдяки сучасним технологіям.

− знизити рівень дефолтів через комплексну оцінку кредитоспроможності клієнтів.

− зміцнити фінансову стійкість банку через відповідальне формування резервів і управління ризиками.

− забезпечити збереження довіри клієнтів завдяки прозорості, зручності та надійності банківських послуг.

Отже, АТ «Таскомбанк» у складних умовах економічної та політичної нестабільності має реалізовувати комплексну стратегію управління кредитними ризиками. Її ключовими компонентами є інтеграція сучасних технологій, адаптація до воєнних реалій і тісна співпраця з клієнтами. Це дозволить банку не лише мінімізувати ризики, але й сприяти підтримці економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова А. Тенденції розвитку та особливості управління операційними ризиками комерційних банків. Науковий вісник Полісся. 2021. №2. С. 93–104.

2. Базаланська О. Стратегічне управління кредитним потенціалом банківської установи. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2023. №3(35). С. 173-182.

3. Банківська система: навчальний посібник. Ситник Н. С., Стасишин А. В., Блащук-Девяткіна Н. З., Петик Л. О.; за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с.

4. Банківська система: навчальний посібник. П. О. Нікіфоров, О. М. Гладчук, М. Г. Марич, М. П. Федишин. Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 224 с.

5. Банківські операції: в схемах, таблицях, коментарях: навч. посібник. / уклад.: О.М. Гладчук, І. Я. Ткачук, В. М. Харабара. Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 208 с.

. 6. Бєлова І. В. Впровадження нових вимог щодо оцінки кредитного ризику у банках України. І. В. Бєлова, І. С. Білецька. URL: http://www.inter-nauka.com

7. Боднар О. А., Тішечкіна К. В., Іваненко Г. Ю., Тарасенко В. П. Управління та засоби мінімізації кредитного ризику банку. Modern Economics 2019. №15. С. 21-26.

8. Варцаба В. І. Державна підтримка та банківське фінансування малого та середнього бізнесу в Україні. Електронний науковий журнал «Приазовський економічний вісник». 2022. №1/30. С. 93-99.

9. Віблій П. І., Жаржинська А. Ю. Дослідження кредитних ризиків комерційних ризиків та методи їх оцінювання. Менеджмент та підприємництво

в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2019. Том 1. №1. С. 8-13.

10. Вовк В., Садчикова І., Садчиков В. Формування кредитного механізму в умовах трансформаційних процесів: системні аспекти. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2023. № 4(32). С. 245–254.

11. Волкова В. В., Власенко О. С. Підвищення якості кредитного портфеля як чинник мінімізації кредитного ризику банку. Економіка і організація управління. 2021. №2 (42). С. 76-85.

12. Волкова, В. В., Волкова, Н. І., Ставська, К. А. Концепція вдосконалення оцінки якості кредитного портфеля в управлінні кредитною діяльністю банку. Економіка і організація управління. 2021. №1 (41). С. 30-40.

13. Гаврилко Т. О., Науменко В. С. Банківське кредитування в Україні: стан і перспективи розвитку. Причорноморські економічні студії, 2018. Вип. №31. С. 152-156.

14. Гаркуша Ю. О. Банківські інструменти кредитного забезпечення великих підприємств в Україні / Ю. О. Гаркуша, В. Ю. Матушевська // Бізнес Інформ. 2024. №1. С. 292–297.

15. Детермінанти розбудови кредитного ринку в Україні. І. Садчикова, І. Хоменко, А. Онопрієнко, А. Корицька. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2021. №3(27). С. 200-210.

16. Дзюблюк О. Кредитний ризик і ефективність діяльності банку: монографія. Тернопіль: ФОП Паляниця. URL:http://dspace.wunu.edu.ua

17. Звєрков М. І. Управління фінансовою стійкістю банків: підручник (М. І. Звєряков, В. В. Коваленко, О. С. Сергеєва). К.: ЦНПЛ, 2019. 520 с.

18. Зінченко С. А., Зінченко І. С., Рибалко А. М. Управління ризиками в банківській діяльності: теорія та практика. Київ : КНТЕУ, 2018. 350 с.

19. Змінено окремі підходи до оцінки банками кредитного ризику. НБУ. URL: https://bank.gov.ua

20. Зянько В. В., Коваль Н. О., Єпіфанова І. Ю. Банківський менеджмент: навчальний посібник . 2-ге вид., доп. Вінниця: ВНТУ, 2018. 126 с.

21. Коваль К. С. Мінімізація кредитного ризику. ВНТУ. 2020. URL: http://ir.lib.vntu.edu.ua

22. Ковальчук К. Ф. Банківські операції: навч.посіб./ (К. Ф. Ковальчук, І. В. Вишнякова, Л. М. Савчук, І. Г. Сокиринська) К.: ЦНПЛ, 2022. 162 с.

23. Копилова О. В., Пічугіна Ю. В., Гончар К. О. Діджиталізація банківського сектору України – виклики та перспективи. Економіка та суспільство. 2023. № 50. URL: https://economyandsociety.in.ua

24. Косов А. С. Підходи до оцінки і прогнозування ризиків ліквідності банку та їх практичне застосування. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Економіка і управління». 2020. Т. 31. №4. С. 81–88.

25. Криховецька З. М., Кропельницька С. О., Кохан І. В. Сучасний стан та перспективи розвитку банківського споживчого кредитування в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2023. №14. С. 67-75.

26. Курінна В. В. Кредитні ризики банківської системи України. Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд. 2021. С. 94-95.

27. Кузнецова С. А. Банківська система: навч. посіб. / (С. А. Кузнецова, Т. М. Болгар, З. С. Пестовська); К.: ЦНПЛ, 2020. 400 с.

28. Ларіонова К. Л. Аналіз та проблеми оцінки кредитного ризику банків України. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2020. №1. С. 233-240.

29. Лінгур І. В., Ковач С. С. Зниження кредитних ризиків як напрямів мінімізації їх негативних впливів. Управління соціально-економічними трансформаціями господарських. 2021. С. 145-146.

30. Матвійчук Н. М., Купіч Б. В. Кредитний ризик комерційних банків в Україні. Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд. 2021. С. 36-37.

31. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків». URL: https://zakon.rada.gov.ua

32. Мороз Н. В., Селецька Т. О. Сутність, причини виникнення та класифікація кредитного ризику банку. Бізнесінформ №7, 2019. URL: https://www.business-inform.net

33. Онищенко Ю. Г. Банківська діяльність в умовах розвитку цифрових технологій. Вісник ОНУ ім. І. Мечникова. 2021. Т 1. 23. Вип. 8 (73). С. 160-165.

34. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://www.bank.gov.ua.

35. Офіційний сайт АТ ««Таскомбанк» URL: https:// tascombank.ua

36. Пашков А. Оцінка якості кредитного портфеля. Фінансовий простір. 2019. №2 (18). С. 14-21.

37. Петренко, В. О. Управління кредитними ризиками банку. Матеріали студентської наукової конференції Том І. 2020. С. 235-237.

38. Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: Постанова Правління Національного банку України від 11.06.2018 р. №64. URL: https://zakon.rada.gov.ua

39. Попело О. В., Тарасенко А. В. Розвиток цифрових інновацій на ринку кредитних послуг України. Бізнес Інформ. 2023. №3. С. 108-114.

40. Прасолова С. П. Банківські операції: підручник / (С. П. Прасолова, О. С. Вовченко) К.: ЦНПЛ, 2022. 568 с

41. Принципи управління кредитними ризиками. URL: https://zakon.rada.gov.ua

42. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 2 червня 2005 року №2631-IV – 2006 (Зі змінами та доповненнями). URL: https://tax.gov.ua

43. Проблеми правового, фінансового та економічного забезпечення розвитку національної економіки: монографія /за ред. Л.М. Савчук, Л. М. Бандоріної. Дніпро: Пороги, 2021. 384 с.

44. Простебі Л. І. Сучасні тенденції банківського кредитування фізичних осіб. Бізнес-навігатор. 2019. Вип. 2. С. 130-134.

45. Рибак О. М., Мельничук О. П. Підвищення рівня фінансової безпеки банківської системи України. Розвиток економіки та бізнес-адміністрування: наукові течії та рішення: Матеріали II Міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 2021 р. Т. 2. С. 259-260.

46. Руденко С. В., Степаненко С. В., Ампілогова К. О. Оптимізація управління споживчим кредитуванням банку на основі оцінки якості його кредитного портфелю. Український журнал прикладної економіки. 2020. Т. 5. №4. С. 58-69.

47. Рябчикова Д. А., Марина А. С. Сучасні методи мінімізації кредитного ризику в роботі комерційних банків. Економіка та управління: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали IV Міжн. наук.-практ. конф. фахівців, магістрантів, аспірантів та науковців. Одеса: ОДАБА, 2018. С. 364-366.

48. Садчикова І., Онопрієнко А. Оцінка кредитного ризику комерційного банку в умовах коронакризи. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2022. №2. С. 115–124.

49. Сінкі-мол. Дж. Фінансовий менеджмент в коммерційному банку та в індустрії фінансових послуг: пер. з англ. 6-го вид. Дж. Сінкі-мол. М.: Альпіна Бізнес Букс, 2017. 1018 с.

50. Стечишин Т.Б., Луців Б.Л. Банківська справа: навчальний посібник [2-ге вид. випр. і доповн.]. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 404 с.

51. Стрельченко А. О., Чуб П. М., Чуб П. М. Підвищення ефективності методів управління кредитним ризиком в банках України. 2020. С. 393–396.

52. Тітов О. О., & Тарасенко І. О. Якість банківського кредитного портфеля і його роль в забезпеченні фінансової стійкості банку. In Innovations and prospects of world science. 2021. С. 808-816.

53. Харченко А. М. Кредитний портфель банків україни: аналіз, фактори, тенденції/ Харченко А. М. Вісник Університету банківської справи. 2020. №2(38). С. 54–60.

54. Холявко Н., Дубина М. Концептуальні положення використання RegTech-технологій у регулюванні процесів цифровізації фінансових установ. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2023. №3 (35). С. 152-162.

55. Чайковський Я. І Банківські технології і продукти: навчальний посібник. Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 172 с.

56. Черниш, О. В. Банківські послуги з кредитування фізичних осіб в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Проблеми сучасних трансформацій.Серія: економіка та управління. 2022. №1(4). https://doi.org

57. Шафар М. В., Пальчевич Г. Т. Причини виникнення та методи мінімізації кредитного ризику банку. Фінансово-кредитний механізм розвитку економіки та соціальної сфери. Матер. III Міжн. наук.-практ. інтернет-конференції, м. Кропивницький. К.: «Ексклюзив-Систем», 2020. С. 143-145.

58. Шило Ж. С. Кредитний ризик комерційного банку: причини виникнення та методи управління. In The VII International Science Conference «Modernscience and practice» 2021. С. 21-23.

59. Ширінян Л. В., Лисенок О. В. Диверсифікація та сек'юритизація кредитних портфелів українських банків. Вісник Житомирського технологічного університету. 2019. Вип. 3 (44). С. 103-111.

60. Шишкіна О. В. Гроші та кредит: теорія і практика (у схемах і таблицях): навчальний посібник. О. В. Шишкіна, М. В. Дубина. Чернігів: Видавець Брагинець О.В., 2018. 572 с.

61. Alle F. Credit Market Competition and Capital Regulation / F. Alle, E. Carlett, R. Marquez // The Rev. of Financial Studies. 2011. Vol. 24. (№4). Pp. 983-1018.

62. Tsyhaniuk D., Hlants V., Analysis of financial soundness of Ukrainian banks, Visnyk Of Sumy State University, Economy series, 2020. №1, DOI: 10.21272/1817-9215.2020.1-17.

63. Shkarlet S. Determinants of the financial services market functioning in the era of the informational economy development / S. Shkarlet, M. Dubyna, O. Zhuk // Baltic Journal of Economic Studies. 2018. Vol. 4, №3. Pp. 349–357.

ДОДАТКИ

Додаток А

Класифікація ризиків згідно Постанови «Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах

Назва ризику	Коротка характеристика
1	2
Кредитний ризик	Ризик втрат у зв'язку з невиконанням контрагентом (позичальником) своїх зобов'язань перед банком.
Ризик ліквідності	Ризик, що банк не зможе своєчасно виконати свої фінансові зобов'язання через недостатність ліквідних активів.
Інформаційний ризик	Ризик втрат, пов'язаних із витоком, несанкціонованим доступом або порушенням цілісності інформації.
Процентний ризик	Ризик змін вартості активів або пасивів банку у зв'язку зі зміною процентних ставок на ринку.
Ризик країни	Ризик втрат, пов'язаних з економічною, політичною або соціальною нестабільністю в країні, де знаходяться контрагенти банку.
Операційний ризик	Ризик втрат, що виникають через недоліки або помилки в внутрішніх процесах, співробітниках, системах або зовнішніх подіях.
Комплаєнс-ризик	Ризик втрат, пов'язаних з невідповідністю діяльності банку законодавству, нормативним вимогам або внутрішнім політикам.
Передрозрахунковий ризик	Ризик втрат до моменту завершення розрахунків у зв'язку з тим, що контрагент не виконає свої зобов'язання в очікуваний час.
Ризик репутації	Ризик втрат через погіршення репутації банку в результаті негативної інформації або подій.
Ризик розрахунків	Ризик невиконання розрахунків між контрагентами через технічні проблеми, затримки або помилки в платіжних системах.
Ринковий ризик	Ризик втрат через несприятливі зміни на фінансових ринках, включаючи зміни цін на активи, валютні курси або процентні ставки.
Стратегічний ризик	Ризик втрат через неправильний вибір стратегії розвитку банку, що призводить до невиконання стратегічних цілей.
Трансфертний ризик	Ризик втрат через неможливість переведення коштів із однієї країни в іншу через обмеження на валютні операції або регуляторні обмеження.
Юридичний ризик	Ризик втрат через недоліки в юридичній документації, порушення законодавства або неправильне трактування законів та нормативних актів.

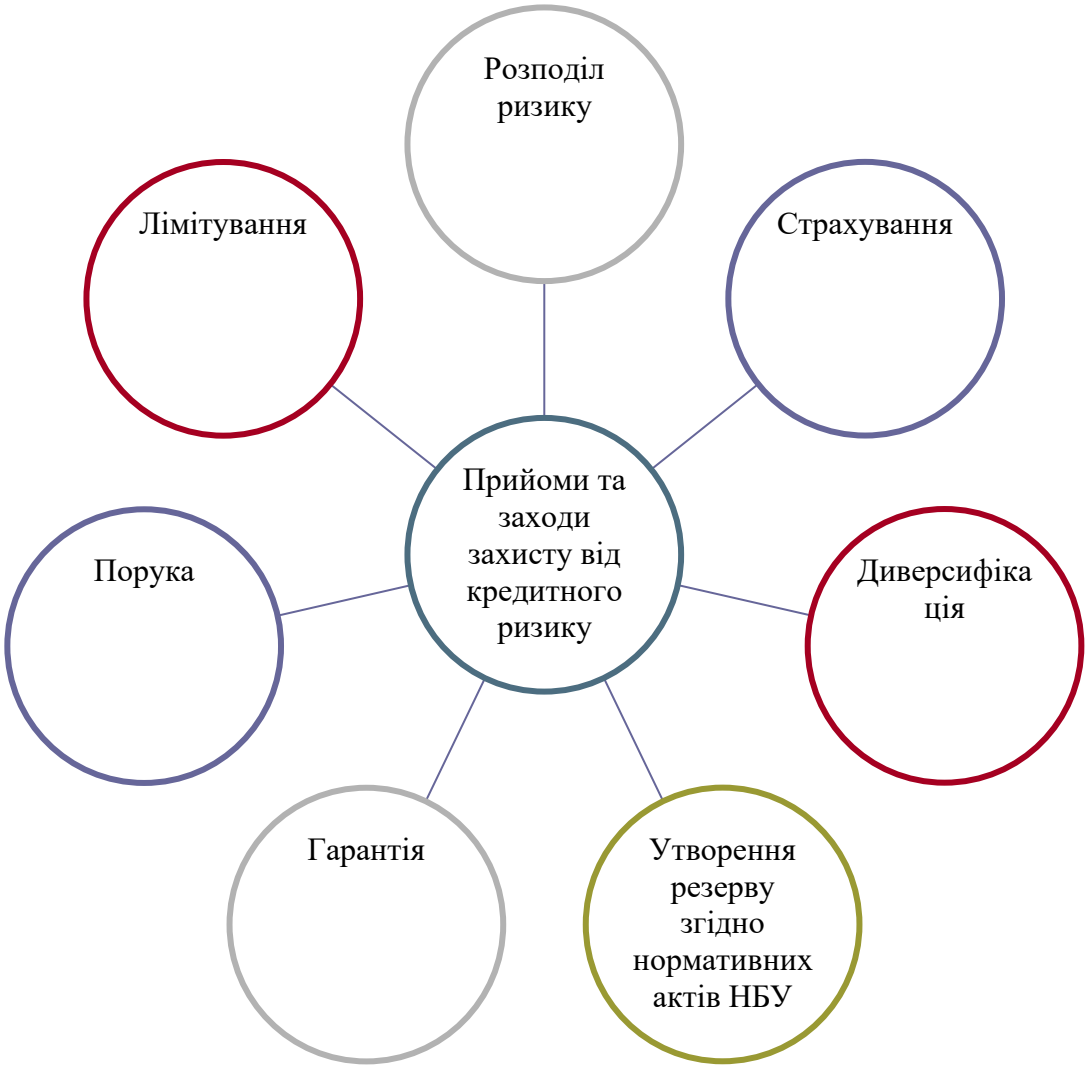
Додаток Б

Основні види кредитних ризиків комерційного банку

Вид кредитного ризику	Характеристика
1	2
В залежності від сфери виникнення	
Внутрішній	Ризик, що виникає через внутрішні чинники діяльності банку, включаючи управління кредитним портфелем, оцінку кредитоспроможності, внутрішні процеси тощо.
Зовнішній	Ризик, пов'язаний із зовнішніми чинниками, такими як економічні кризи, зміни законодавства, форс-мажорні обставини, тощо.
В залежності від характеру охоплення	
Портфельний	Ризик, що стосується загального кредитного портфеля банку, зокрема його диверсифікації та концентрації.
Індивідуальний	Ризик, пов'язаний із конкретним позичальником або окремою кредитною операцією.
В залежності від впливу на кредитний продукт	
Прямий (основний)	Ризик, безпосередньо пов'язаний із непогашенням основного боргу та відсотків за ним.
Непрямий (супутній)	Ризик, що виникає через супутні обставини, такі як зміни в економічній ситуації, що впливають на здатність позичальника погашати кредит.
В залежності від групи позичальників	
За операціями з установами банків	Ризик, що виникає в результаті кредитних операцій з іншими банками.
За операціями з небанківськими фінансовими установами	Ризик, пов'язаний з кредитуванням небанківських фінансових установ (страхові компанії, фонди тощо).
За операціями з державою	Ризик, пов'язаний з кредитуванням державних установ або органів влади.
В залежності від виду кредитного продукту	
Овердрафт	Ризик, пов'язаний із кредитуванням через овердрафт, коли позичальник може перевищити ліміт коштів на рахунку.
Автокредитування	Ризик, пов'язаний із кредитуванням на купівлю автомобілів.
Кредитні картки	Ризик, пов'язаний з кредитуванням через кредитні картки, зокрема через можливість використання картки понад доступний ліміт.
В залежності від можливості прогнозування	
Прогнозований	Ризик, який може бути передбачений та оцінений на основі наявної інформації.
Непрогнозований	Ризик, що виникає несподівано через непередбачені обставини.

Додаток В

Прийоми та заходи захисту комерційних банків від кредитного ризику

Додаток Г

Процес ухвалення кредиту за допомогою автоматизованої системи

Етап	Характеристика
1	2
Подача заявки	Клієнт заповнює онлайн-заявку через веб-сайт або мобільний додаток банку, або подає документи у відділенні банку. Документи (паспорт, довідки, анкети, фінансові звіти) скануються та завантажуються в електронну систему документообігу банку. Система автоматично перевіряє заявку на повноту та коректність даних (наприклад, чи всі поля заповнені, чи немає дублювання)
Індексація та маршрутизація документів	Скановані документи автоматично індексуються (присвоюються унікальні ідентифікатори) та зберігаються у централізованій базі даних. Електронні копії документів направляються у відповідні відділи: Юридичний відділ (для перевірки юридичної відповідності). Відділ безпеки (для аналізу ризиків і перевірки на шахрайство). Відділ аналізу кредитоспроможності
Перевірка даних та аналіз ризиків	Юридичний відділ перевіряє документи на відповідність законодавству та внутрішнім стандартам банку. Відділ безпеки перевіряє клієнта через автоматизовані бази даних: Чорні списки (системи моніторингу шахрайства). Перевірка наявності судових рішень, заборгованостей тощо. Використовуються алгоритми машинного навчання для оцінки ймовірності дефолту клієнта (розрахунок скорингового балу). Аналітики проводять фінансовий аналіз (платоспроможність, ліквідність активів) за допомогою інструментів бізнес-аналітики
Прийняття рішення	Автоматизоване рішення: Якщо клієнт відповідає критеріям, які визначені банком, система може автоматично ухвалити позитивне рішення без втручання людини. Перенаправлення до кредитного комітету: Якщо потрібний додатковий аналіз (наприклад, сума кредиту перевищує ліміти автоматичного ухвалення), документи направляються до кредитного комітету. Сповіщення клієнта: Система автоматично генерує повідомлення про результат (схвалення, відмова або запит додаткових документів)
Підписання договору	Після схвалення клієнт отримує електронний кредитний договір для підписання: Підписання може бути здійснено за допомогою електронного цифрового підпису (ЕЦП). У разі необхідності клієнт може підписати договір у відділенні банку. Документ зберігається в електронній базі даних банку
Видача кредиту	Після підписання договору кошти зараховуються на рахунок клієнта або надаються у визначеній формі (готівка, цільове фінансування). Система автоматично створює графік погашення кредиту та відправляє клієнту нагадування про платежі.

Продовження Додатку Г

1	2
Моніторинг і контроль	Система здійснює моніторинг виконання зобов’язань: Автоматичне відстеження платежів. Оповіщення у разі прострочення. У разі ризику неповернення система генерує попередження для відповідних підрозділів